

ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม

ลักษณะประชากรของชุมชน

จากการศึกษาหมู่บ้านทั้งสามแห่ง ๒๕๕ ครัวเรือนมีประชากร ๑๕๐๒ คน จำแนกตามหมู่บ้านต่างๆดังนี้

หมู่บ้านหนองไทร	๘๓ ครัวเรือน ประชากร ๕๕๕ คน
หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว	๘๓ ครัวเรือน ประชากร ๕๓๗ คน
หมู่บ้านบางเสร์	๑๑๕ ครัวเรือน ประชากร ๘๒๐ คน

ในหมู่บ้านทั้งสามแห่งมากกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมดเป็นครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตรอันเกิดจากคู่สมรสนั้น

ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดาและบุตรรวมทั้งญาติพี่น้องข้างใดข้างหนึ่งของฝ่ายพ่อหรือแม่ ไต่แก่ ปู่ ยา ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา ซึ่งอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ลักษณะครอบครัวขยายนี้อาจพิจารณาได้ ๓ แบบคือ ๑. ครอบครัวขยายที่แท้จริง คือครอบครัวที่ประกอบด้วยญาติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนอย่างถาวร ๒. ครอบครัวขยายแบบแอบแฝง เป็นครอบครัวขยายที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัวในครัวเรือนเดียวกัน เมื่อมีการแยกครัวเรือนออกไปก็จะเกิดครอบครัวเดี่ยวขึ้นใหม่ แต่อาจจะคงลักษณะแบบครอบครัวขยายอยู่ เพราะยังประกอบด้วยญาติและสมาชิกอื่น ๆ แต่ลดจำนวนลง ๓. ครอบครัวขยายแบบเปลี่ยนแปลงได้ ครอบครัวขยายลักษณะนี้จะประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัว เมื่อมีการแยกครัวเรือนออกไปทำให้ครอบครัวที่เหลือในครัวเรือนเป็นครอบครัวเดี่ยวได้

ในระบบครอบครัวของไทยจะพบว่า ชนบทธรรมเนียมมีอิทธิพลต่อลักษณะครอบครัวมาก กล่าวคือ คนไทยไม่นิยมแยกครัวเรือนออกจากกันที่เมื่อมีการแต่งงานใหม่ๆ มักจะอยู่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ข้างใดข้างหนึ่ง เพื่อเป็นแรงงานและทำงานให้แก่ครอบครัวก่อน จนกระทั่งคิดว่าสามารถช่วยตัวเองได้แล้วจึงแยกครัวเรือนต่างหาก

หมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ ๒๗.๕ หมู่บ้านบางเสวีร้อยละ ๕๕.๐ และหมู่บ้านหนองไทรร้อยละ ๕๕.๔ ตามลำดับ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในลักษณะของครอบครัว แต่ปรากฏว่า ขนาดของครอบครัวมีตัวเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือประมาณ ๗ คน ในจำนวนนี้นับเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยในครัวเรือนในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เท่านั้น ไม่นับรวมถึงสมาชิกคนอื่นที่ย้ายออกจากหมู่บ้าน ทั้งเป็นการถาวรและชั่วคราว ที่ไปประกอบอาชีพอื่น หรือเพื่อการศึกษาในช่วงระยะ ๓ เดือน ก่อนเข้าศึกษาสำรวจ ซึ่งปรากฏว่า บรรดาผู้อยู่อาศัยออกจากหมู่บ้านเหล่านี้เฉลี่ยครัวเรือนแล้ว ในหมู่บ้านหนองไทรมีประมาณ ๑ คน หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ๐.๕ คน บางเสวี ๐.๕ คน ตามลำดับ (ตารางที่ ๑)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๑ ลักษณะครอบครัว ขนาด และประชากรของหมู่บ้าน

	จำนวนครัวเรือน	ของครอบครัวขยาย	ของครอบครัวขยาย	ขนาดของครอบครัว	จำนวนประชากร	เฉลี่ยย้ายออกจากครอบครัว
หนองไทร	๘๓	๕๕.๔	๔๔.๖	๖.๖	๕๔๕	๑.๐
หนองไผ่แก้ว	๘๓	๖๗.๕	๓๒.๕	๖.๕	๕๓๗	๐.๘
บางเสวี	๑๑๘	๕๘.๐	๕๒.๐	๖.๘	๘๒๐	๐.๕
รวม	๒๘๔	๖๐.๐ (๑๗๑)	๕๐.๐ (๑๑๔)	๖.๗	๑๙๐๒	๐.๘

ตารางที่ ๒ ร้อยละของอายุของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มอายุ

กลุ่มอายุ	หนองไทร	หนองไผ่แก้ว	บางเสวี
๒๐ - ๓๙	๑๕.๖	๓๗.๓	๓๓.๖
๔๐ - ๕๙	๕๕.๕	๔๘.๔	๕๕.๕
๖๐	๒๘.๙	๑๓.๓	๑๐.๙
รวม	๑๐๐.๐ (๘๓)	๑๐๐.๐ (๘๓)	๑๐๐.๐ (๑๑๘)

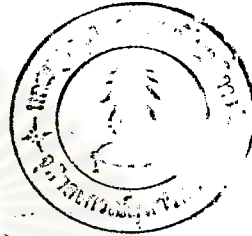
ตารางที่ ๓ แสดงอัตราส่วนประชากร จำแนกตามเพศและกลุ่มอายุ

	ชาย		หญิง		รวม	
	ต่ำกว่า ๑๕ ปีขึ้นไป	๑๕ ปีขึ้นไป	ต่ำกว่า ๑๕ ปีขึ้นไป	๑๕ ปีขึ้นไป		
หนองไทร	๑๐๐ (๑๘.๓)	๑๕๖ (๒๘.๖)	๑๐๘ (๑๙.๘)	๑๘๑ (๓๓.๖)	๓๕๖ (๕๖.๙)	๕๔๕ (๑๐๐.๐)
หนองไผ่แก้ว	๑๓๘ (๒๕.๘)	๑๓๘ (๒๕.๙)	๑๐๘ (๒๐.๑)	๑๕๖ (๒๙.๑)	๒๗๓ (๕๐.๘)	๕๓๓ (๑๐๐.๐)
บางเสวี	๑๙๒ (๓๓.๘)	๒๖๓ (๔๓.๑)	๑๓๘ (๒๑.๘)	๒๖๖ (๔๓.๕)	๔๐๕ (๘๐.๕)	๘๒๐ (๑๐๐.๐)

ศูนย์วิทยทรัพยากร N = ๑๕๐๒
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการศึกษาลักษณะประชากรของคริว เรือนที่เป็นตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้
ปัจจัยสำคัญที่จะนำมาพิจารณา คือ

๑. อายุ
๒. สถานภาพสมรส
๓. การศึกษา
๔. อาชีพ

อายุ

จากตารางที่ ๒ อายุของหัวหน้าครัวเรือนทั้งสามหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง ๔๐-๕๕ ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุในช่วงต่ำกว่า ๔๐ ปีลงมาหรือสูงกว่าระดับ ๖๐ ปีขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนทั้ง ๓ หมู่บ้านจะเป็นผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนเป็นจำนวนมาก สำหรับหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปนั้น พบที่หมู่บ้านหนองไทรมากที่สุดถึงร้อยละ ๒๔.๕ ขณะที่หนองไผ่แก้วร้อยละ ๑๓.๓ และบางเสวยร้อยละ ๑๐.๕ ในทางกลับกัน หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า ๔๐ ปีลงไปที่หนองไทรมีจำนวนน้อยที่สุด จากตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หนุ่มสาวในหมู่บ้านหนองไทรมีการแต่งงานราชการหนึ่งประการที่สอง เนื่องจากว่าผู้ที่แต่งงานแล้วยังคงอาศัยอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งมีอายุมากแล้ว ผลจากการศึกษาอายุหัวหน้าครัวเรือนจึงอยู่ในเกณฑ์สูง ขณะที่หมู่บ้านหนองไผ่แก้วและบางเสวยมีหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๓๕ ปีถึงร้อยละ ๓๗.๓ และร้อยละ ๓๓.๖ ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว หมู่บ้านหนองไทรจึงเป็นหมู่บ้านที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุสูงกว่าหมู่บ้านอื่น

เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างเพศชายและหญิง โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ ระหว่าง ๑ ปีถึง ๑๕ ปี กลุ่มหนึ่งและอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อที่จะชี้ให้เห็นระดับอายุของประชากรที่อยู่ในวัยเด็กช่วงหนึ่งกับอยู่ในวัยรุ่นขึ้นไปอีกช่วงหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มอายุที่อยู่ในวัยแรงงานในการประกอบอาชีพ จากตารางที่ ๓ กลุ่มอายุที่จำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มนั้น ประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่มีอายุมากกว่า ๑๕ ปีขึ้นไปในทุกหมู่บ้าน ช่วงอายุของประชากรซึ่งมีมากกว่า ๑๕ ปีขึ้นไปนั้นจะเป็นช่วงอายุที่ยาวมากกว่าช่วงอายุระหว่าง ๑ ปีถึง ๑๕ ปี แต่ปรากฏ

ว่าประชากรในช่วงอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีจำนวนไล่เลี่ย กับกลุ่มที่มีอายุสูงกว่า ๑๕ ปี โดยเฉลี่ยทุกหมู่บ้าน แสดงว่าประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านชนบท ๓ หมู่บ้านที่ทำการศึกษาจะอยู่ในช่วงที่เป็นวัยเด็ก ซึ่งเป็นระยะที่อยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง ยังมีความสามารถเป็นแรงงานได้อย่างเต็มที่ เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างเพศทั้ง ๓ แห่ง ไม่มีข้อแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด แสดงว่า ประชากรชายและหญิงมีขนาดไล่เลี่ยกัน นอกจากนี้หนองไทรเท่านั้น ที่มีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพียง เล็กน้อย

สถานภาพสมรส

สถานภาพสมรสของประชากรทั้ง ๓ หมู่บ้าน ซึ่งนับตั้งแต่ผู้ที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป มีประชากรทั้งหมด ๑๐๗๖ คน เป็นชาย ๕๑๓ คน หญิง ๕๖๓ คน ส่วนใหญ่จะผ่านการแต่งงานมาแล้วร้อยละ ๖๑.๕ ในจำนวนทั้งหมดเป็นหม้ายร้อยละ ๕.๑ แยกกันอยู่หรือหย่าร้อยละ ๐.๕ นอกนั้นเป็นโสด สำหรับแต่ละหมู่บ้านคู่สมรสส่วนใหญ่ยังคงอยู่ด้วยกันอยู่ จากตารางที่ ๔ จะพบว่าผู้ที่ เป็นโสดจะมีจำนวนต่ำกว่าผู้ที่แต่งงานแล้วทุกแห่ง

สิ่งที่น่าสังเกตจากการศึกษาครั้งนี้ประการหนึ่งคือ สาเหตุที่มีส่วนสนับสนุนและไม่สนับสนุนการแต่งงานหรือการมีครอบครัวย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของประชากรในแต่ละหมู่บ้าน

หมู่บ้านบาง เสริมมีการแต่งงานสูงกว่าหมู่บ้านทุกแห่ง ก็เพราะ เป็นชุมชนที่มีการติดต่อโลกภายนอกมาก ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านค่อนข้างแออัด โอกาสพบปะกันระหว่างชายหญิงทั้งภายในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านมีมาก ขณะเดียวกันลักษณะชุมชนเป็นชุมชนประมง และอาชีพบริการ ทำให้มีความสัมพันธ์กันกับบุคคลภายนอก และมีโอกาสที่จะเลือกคู่ครองมากขึ้นด้วย

หมู่บ้านหนองไทรนั้น จะพบว่า มีประชากรที่เป็นโสดถึงร้อยละ ๔๕.๑ ลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมตลอดการตั้งบ้านเรือนก็กระจัดกระจายทำให้ไม่มีส่วนสนับสนุนให้ชายหญิงพบปะกันบ่อยนัก นอกจากนี้การติดต่อโลกภายนอกก็มีน้อย เพราะอาชีพเกษตรกรรมมีขอบเขต

ของความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นหรืออาชีพอื่นน้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านบาง เสริมจึงแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะวิถีการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งแตกต่างกันระหว่างชุมชนเกษตรกรรมทำนา ทำไร่ กับธุรกิจและการประมง ในหมู่บ้านหนองไทรโอกาสที่ชายและหญิงจะพบกันจึงมีเพียงงานประจำปีของวัด สงกรานต์ คุรุช สารท และการร่วมมือในการลงแขกเกี่ยวข้าววนควายเท่านั้น

ตารางที่ ๔ แสดงสถานภาพสมรสของประชากรที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป

	โสด	เคยหรือแต่งงานแล้ว				รวม
		ที่อยู่กันควายกัน	แยกหรือหย่า	หม้าย	รวม	
หนองไทร	๕๕.๑	๕๓.๘	๑.๕	๕.๖	๕๔.๙	๑๐๐.๐ (๓๓๓)
หนองไผ่แก้ว	๓๓.๖	๕๘.๖	๓.๓	๓.๑	๖๕.๖	๑๐๐.๐ (๑๕๐)
บางเสริม	๓๓.๔	๕๕.๙	๐.๓	๖.๐	๖๖.๖	๑๐๐.๐ (๔๔๕)
รวม	๓๘.๑ (๔๔๑)	๕๕.๘ (๖๐๐)	๐.๙ (๑๐)	๕.๑ (๕๕)	๖๑.๘ (๖๖๕)	

หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ซึ่งเป็นชุมชนทำไร่ มีอาณาเขตกว้างขวางคล้ายคลึงกับหมู่บ้านหนองไทร การอยู่อาศัยส่วนใหญ่จะจัดกระจายไปตามที่ถ่อครอง โอกาสที่ชายและหญิงจะพบปะกันมีน้อย นอกจากงานประจำปี เช่น งานวิ่งวัว วิ่งควาย^{๑๐} สงกรานต์ วันปีใหม่ คุรุชจีน

^{๑๐} เป็นประเพณีวิ่งวัววิ่งควายของเกษตรกรภายหลังการเพาะปลูกเรียบร้อยแล้ว เริ่มประมาณกลางเดือน ๑๑ สาเหตุก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงสุขภาพความแข็งแรงของวัว ควาย ซึ่งเป็นสัตว์ใช้งานที่สำคัญยิ่ง โดยจะตกแต่งวัว ควายอย่างสวยงามเพื่อประกวดสุขภาพและวิ่งแข่งแสดงพลังกำลังบนถนนในหมู่บ้าน โดยมีเจ้าของเป็นผู้

สารพัดนั้น นอกจากนั้นในหมู่บ้านมีคนจีนอยู่มากส่วนใหญ่อังคัง รักษาประเพณีเดิมไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งพิธีกรรมในครอบครัวและการแต่งงานมักจะเป็นฐานะของผู้ใหญ่ที่จัดหาคู่ครองได้เมื่อถึงวัยอันสมควร จึงพบว่ามี การแต่งงานมากเป็นอันดับสองรองจากบาง เสรี

การศึกษา

การศึกษาของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปีขึ้นไปนั้น พบว่า ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับการศึกษาชั้นต้น (จากตารางที่ ๕) ผู้ที่อยู่ในแรงงานทำการเกษตรกรรมจะมีระดับการศึกษาระหว่างประถมปีที่ ๑-๔ มากที่สุด คือในหนองไทรมีร้อยละ ๘๖.๖ หนองไผ่แก้วร้อยละ ๘๖.๖ และบาง เสรีร้อยละ ๘๔.๘ ผู้ที่อยู่ในแรงงานนี้จะทำงานในโรงงานช่วยครอบครัว ระหว่างฤดูกาลเพาะปลูกที่ผ่านมา สำหรับผู้ที่เป็นักเรียนหรือนักศึกษาที่มีอายุ ๑๑ ปีขึ้นไป ส่วนมากจะมีระดับการศึกษาตั้งแต่ประถมปีที่ ๓ ลงมา ผู้ที่อยู่ในระดับม.ศ. ๑-๕ จะพบว่ามีเพียงที่บาง เสรีแห่งเดียวที่มีจำนวนมากได้เปรียบกับระดับประถมปลายและต้น ส่วนนักเรียนที่มีการศึกษาสูงกว่าขึ้นไปในระดับอาชีวะหรือวิทยาลัย จะพบว่ามีอยู่ในหมู่บ้านหนองไทรและบาง เสรีบาง แด่อยู่ในระดับต่ำ

นอกจากผู้ที่เป็นนักเรียนและอยู่ในแรงงานแล้ว ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๑ ปีขึ้นไป ที่อพยพออกจากหมู่บ้านไม่ว่าจะเพื่อการทำงานหรือการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาระดับประถมตอนต้นมากที่สุด โดยพบมากในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ถึงร้อยละ ๘๑.๕ ที่อยู่ในระดับนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะทางเศรษฐกิจของ เกษตรกร

การศึกษาลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรวมทั้งจะพิจารณาจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ซึ่งเป็นหัวใจของการเกษตรกรรม ลักษณะการถือครองที่ดิน สถานภาพการถือครองที่ดิน พืชผลที่ผลิต การเพาะปลูก ตลอดจนภาวะการเงิน การตลาด การกักเก็บเงิน การใช้เครื่องมือเครื่องมือสมัยใหม่

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรในหมู่บ้านหนองไทร มีร้อยละ ๘๘.๒ หมู่บ้านหนองไผ่แก้วร้อยละ ๘๘.๒ หมู่บ้านบางเสื่อร้อยละ ๑๑.๘ รวมครัวเรือนที่ทำเกษตรกรรม ๑๒๘ ครัวเรือนใน ๒๘๕ ครัวเรือนทั้งหมด

ลักษณะการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก

การศึกษาเกี่ยวกับที่ดินเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมของหมู่บ้านทั้ง ๓ แห่ง ขนาดของพื้นที่ถือครองแต่ละแห่งแตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ (ตารางที่ ๖ หมู่บ้านหนองไทรมีพื้นที่เพื่อทำการเกษตรรวมทั้งหมู่บ้าน ๒๓๒๒.๗ ไร่ หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ๒๕๒๒.๔ ไร่ และหมู่บ้านบางเสื่อ ๒๓๕.๐ ไร่) เมื่อคิดถัวเฉลี่ยจำนวนไรต่อครัวเรือนของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรแล้วพบว่า หมู่บ้านหนองไทรใช้ที่ดินเพื่อการทำเกษตรครัวเรือนละ ๒๗.๗ ไร่ หมู่บ้านหนองไผ่แก้วครัวเรือนละ ๗๑.๒ ไร่ และหมู่บ้านบางเสื่อครัวเรือนละ ๑๕.๔ ไร่ โดยที่แต่ละหมู่บ้านมีลักษณะการปลูกพืชหลักแตกต่างกัน และมีสถานภาพการถือครองที่ดินแตกต่างกัน ทำให้จำนวนที่ดินถือครอง เพื่อเพาะปลูกมีจำนวนมาก ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วถึงครัวเรือนละ ๗๑.๒ ไร่ ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่เช่าและใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่ได้ทั้งหมด เพราะในที่ดินนั้นจะมีทั้งที่ลุ่มและที่ดอนรวมกันไปในที่ลุ่มจะใช้ปลูกมันและอ้อย ในที่ลุ่มจะปลูกข้าว ในที่ดินบางแปลงคุณภาพของดินจะเสื่อมมากต้องทิ้งว่างเปล่า รวมทั้งที่น้ำขังเป็นหนอง บึง สำหรับหมู่บ้านหนองไทรนั้น โดยเหตุที่หากินส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินได้มากกว่ามีการบุกเบิกและพัฒนามานาน ถัวเฉลี่ยของการใช้ประโยชน์จึงเป็นที่ดินขนาดกลาง คือ ครัวเรือนละ ๒๗.๗ ไร่ สำหรับหมู่บ้านบางเสื่อนั้นตามสภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลที่ไม่สามารถจะขยายที่ดินเพาะปลูกได้อีกจึงมีที่ดินจำกัดและถัวเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ทำเกษตรกรรมเพียงครัวเรือนละ ๑๕.๔ ไร่

ตารางที่ ๕ แสดงร้อยละของประชากรที่มีอายุ ๑๑ ปีขึ้นไป จำแนกตามสถานภาพการ
อยู่ในครัวเรือนและการศึกษา

	หนองไทร			หนองไผ่แก้ว			บางเสื่อ		
	อยู่ใน แรงงาน	เรียน	ออกจาก บ้าน	อยู่ใน แรงงาน	เรียน	ออกจาก บ้าน	อยู่ใน แรงงาน	เรียน	ออกจาก บ้าน
ป.๑ - ป.๔	๘๘.๗	๓๐.๐	๘๖.๖	๘๘.๒	๕๖.๘	๘๑.๕	๘๘.๘	๓๓.๓	๘๑.๖
ป.๕ - ป.๗	๖.๓	๔๔.๐	๔.๐	๑๐.๔	๓๔.๐	๗.๐	๘.๒	๓๔.๘	๖.๖
ม.ศ. ๑-๕	๓.๑	๑๘.๐	๕.๓	๑.๓	๘.๑	๑.๔	๓.๗	๒๗.๖	๑๑.๖
อาชีวะ	.๘	๖.๐	๑.๓	-	-	-	๒.๐	.๘	-
วิทยาลัยขึ้นไป	-	๒.๐	๒.๖	-	-	-	-	๓.๒	-
รวม	๑๐๐.๐ (๒๕๔)	๑๐๐.๐ (๕๐)	๑๐๐.๐ (๗๕)	๑๐๐.๐ (๒๒๑)	๑๐๐.๐ (๘๕)	๑๐๐.๐ (๗๑)	๑๐๐.๐ (๓๔๖)	๑๐๐.๐ (๑๒๓)	๑๐๐.๐ (๖๐)

จากตารางเดียวกันนี้ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของเกษตรกรแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามสภาพข้อเท็จจริงข้างต้นอย่างเห็นได้ชัด คือในหมู่บ้านหนองไทรใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยถัวเฉลี่ย ๓.๓ ไร่ ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินที่รวมถึงบริเวณบ้านซึ่งปลูกต้นไม้ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง ขนุน และพืชผักสวนครัว หมู่บ้านหนองไผ่แก้วใช้ที่ดินถัวเฉลี่ย ๐.๘ ไร่และคำสุกในหมู่บ้านบางเสื่อคือ ๐.๒ ไร่ ที่ดินซึ่งใช้เป็นที่ปลูกบ้านและบริเวณบ้านของเกษตรกรได้รับการยกเว้นเสียภาษีที่ดิน เนื่องจากเป็นที่อยู่อาศัยตามกฎหมาย สามารถใช้ที่ดินถึง ๕ ไร่ จึงพบว่าบริเวณที่ดินปลูกบ้านมีถึง ๓.๓ ไร่ดังกล่าว

ตารางที่ ๖ แสดงการใช้ที่ดินของเกษตรกรจำแนกตามหมู่บ้าน

	รวมที่ดินทั้งหมดภายใน			ที่ดินที่ใช้เพื่อการเกษตร			ที่ดินบริเวณบ้าน		
	จำนวนไร	จำนวนครวเรือน	ถั่วเฉลี่ยต่อครอบครัว (ไร)	จำนวนไร	จำนวนครวเรือน	ถั่วเฉลี่ยต่อครอบครัว (ไร)	จำนวนไร	จำนวนครวเรือน	ถั่วเฉลี่ยต่อครอบครัว (ไร)
หนองไทร	๒๓๒๒.๗	๘๓	๒๘.๐	๒๐๕๒.๗	๗๔	๒๗.๗	๒๗๐	๘๓	๓.๓
หนองไผ่แก้ว	๒๗๒๒.๔	๘๓	๓๕.๒	๒๘๔๓.๒	๕๐	๓๑.๒	๓๕.๒	๘๓	๐.๕
บางเสวี	๒๓๕.๐	๑๑๕	๒.๐	๒๖๕	๑๔	๑๕.๕	๒๐.๐	๑๑๕	๐.๒
รวม	๕๔๘๐.๑	๒๕๕	๑๕.๒	๕๑๑๕.๕	๑๒๘	๕๐.๐	๓๖๕.๒	๒๕๕	๑.๓

ตารางที่ ๓ แสดงการใช้ที่ดินของ เกษตรกรจำแนกตามกลุ่มขนาดที่ดินถือครอง

ขนาดที่ดิน (ไร่)	หนองไทร	หนองไผ่แก้ว	บางเสวี
เล็ก (๑-๑๔)	๑๘ (๒๔.๒)	๓ (๓.๕)	๓ (๕๐.๐)
กลาง (๑๕-๔๔)	๓๘ (๕๑.๖)	๑๖ (๕๐.๐)	๓ (๕๐.๐)
ใหญ่ (๔๕ ขึ้นไป)	๑๘ (๒๔.๒)	๒๑ (๕๒.๕)	-
รวม	๓๔ (๑๐๐.๐)	๔๐ (๑๐๐.๐)	๑๔ (๑๐๐.๐)

ตารางที่ ๔ แสดงรายละเอียดของสถานภาพการถือครองที่ดิน

	เจ้าของทั้งหมด	เช่าอย่างเคี้ยว	เช่าบางส่วน	รวม
หนองไทร	๒๓.๕	๒.๒	๒๔.๓	๓๔ (๑๐๐.๐)
หนองไผ่แก้ว	๑๕.๐	๔๐.๐	๕.๐	๖๐ (๑๐๐.๐)
บางเสวี	๕๒.๕	๓.๑	-	๑๔ (๑๐๐.๐)
รวม	๕๑.๖ (๖๖)	๓๒.๘ (๔๒)	๑๕.๖ (๒๐)	๑๐๐.๐ (๑๒๘)

จากตารางที่ ๓ แสดงการใช้ที่ดินของเกษตรกร ปรากฏดังนี้ ในหมู่บ้านหนองไทร ส่วนใหญ่เกษตรกรมีที่ดินถือครองขนาดกลาง คือ ระหว่าง ๑๕ ไร่ถึง ๔๔ ไร่ ร้อยละ ๕๑.๖ นอกนั้นเป็นที่ขนาดเล็กและใหญ่ร้อยละ ๒๔.๒ เท่านั้น ส่วนหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว เกษตรกรที่ทำไร่มันและอ้อย ใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในที่ดินขนาดกลางและขนาดใหญ่ร้อยละ ๔๐.๐ ร้อยละ ๕๒.๕ ตามลำดับ สำหรับหมู่บ้านบางเสรมนั้นใช้ที่ดินในการเกษตรขนาดเล็กและขนาดกลางเท่านั้น ร้อยละ ๕๐.๐ จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การใช้ที่ดินในแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกัน หมู่บ้านหนองไทรเป็นหมู่บ้านทำนาและทำไร่ ส่วนใหญ่จะใช้ที่ดินในทุกขนาด โดยเฉพาะจะเป็นขนาดกลางมากที่สุด ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วเป็นหมู่บ้านที่ทำไร่ ต้องใช้เนื้อที่เพาะปลูกมาก โดยเฉพาะเป็นพืชเพื่อการอุตสาหกรรม ส่วนหมู่บ้านบางเสรมซึ่งมีเพียง ๑๔ ครัวเรือน จะเป็นการเกษตรกรรมขนาดเล็ก ถึงแม้จะเป็นพืชเพื่อการอุตสาหกรรมแต่ก็ไม่สามารถขยายหรือพัฒนาที่ดินให้กว้างขวางออกไป เพราะมีเนื้อที่จำกัด ประชากรมักจะมีรายได้จากทางอื่นมากกว่า

ในคานสถานภาพการถือครองนั้น จากตารางที่ ๔ เกษตรกรในหมู่บ้านหนองไทรเป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมดร้อยละ ๒๓.๕ เช่นเดียวกับที่บางเสรมเป็นเจ้าของเองร้อยละ ๕๒.๕ ส่วนหมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินเองเพียงร้อยละ ๑๕.๐ เท่านั้น ในทางตรงข้ามจะมีสถานภาพเป็นเช่าถึงร้อยละ ๘๐.๐ สำหรับการเช่าที่ดินเพิ่มเติมจากที่ดินที่มีอยู่แล้วนั้นพบว่า ในหมู่บ้านหนองไทรมีการเช่าบางส่วนเพิ่มร้อยละ ๒๔.๓ ขณะที่ไม่มีมีการเช่าเพิ่มเลย ในหมู่บ้านบางเสรม และมีเพียงร้อยละ ๕ ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว

การเช่าที่ดินเพื่อการทำไร่มันและอ้อยในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ซึ่งมีจำนวนสูงนั้นจะมีลักษณะเป็นลูกไร่ หรือเกี่ยวจากเจ้าของที่ดินรายใหญ่ๆ ซึ่งเป็นนายทุนที่มีได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยตรง ลักษณะการเช่านี้จะมีลักษณะเป็นผู้รักษายลประโยชน์ให้แก่เจ้าของที่ดิน กล่าวคือ ในกรณีที่ดินของบริษัทเป่งมัน ทางบริษัทจะอนุญาตให้เกษตรกรเช่าครอบครองและปลูกมันสำปะหลัง เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบป้อนโรงงาน การใช้ที่ดินของบริษัทจะใช้เพียงบางส่วนที่สามารถจะปลูกมันได้ เพราะมันสำปะหลังชอบกินรวน และเป็นที่ดอน กว้างเหตุนั้นจึงมีที่ดิน

บางส่วนไม่สามารถที่จะปลูกมันได้ เกษตรกรจะต้องเช่าที่ดินจึงกล่าวปลูกพืชอื่นที่มีไขมัน ซึ่งได้แก่
 อ้อย การซื้อขายอ้อยเป็นเรื่องของผู้เช่า ส่วนมันสำปะหลังที่ปลูกในที่ดินของบริษัทจะต้องขายให้แก่
 เจ้าของที่ดิน ตามราคาของบริษัทกำหนด จะขายให้แก่ผู้อื่นไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกร
 กับเจ้าของที่ดินเป็นความสัมพันธ์โดยตรง การขอยืมหรือจ้างรถไถ ลูกไร่จะติดต่อกับบริษัทเอง
 ลักษณะลูกไร่อีกประเภทหนึ่งที่พบในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วคือ ลูกไร่ผู้รับช่วงลูกไร่อีกทอดหนึ่ง
 สถานภาพของ เกษตรกร ในกรณีนี้จะผ่านลูกไร่ที่เป็นผู้ใกล้ชิดหรือครองที่ดิน ส่วนใหญ่จะเป็นนายทุน
 รายย่อยที่อาศัยความคุ้นเคยกับเจ้าของที่ดิน หรือเคยเป็นเกษตรกรที่เป็นลูกไร่โดยตรงมาก่อน
 การเข้าทำผลประโยชน์ในที่ดินนี้ เกษตรกรจะติดต่อกับลูกไร่ตัวจริงซึ่งมักจะเป็นเจ้าของร้านค้า
 ในตลาดหมู่บ้านอีกทอดหนึ่ง การติดต่อกับเจ้าของที่ดินจะผ่านตัวกลางโดยตลอด กรณีนี้เกษตรกรส่วน
 ใหญ่จะถูกขูดรีดจากลูกไร่ผู้เป็นเจ้าของร้านค้าของชำในตลาดหมู่บ้าน ทั้งนี้โดยจะยอมให้เกษตรกร
 กู้ยืมเงินสกลในอัตราดอกเบี้ยสูง หรือเบิกอาหาร ข้าวสารในราคาสูงกว่าท้องตลาด เกษตรกร
 ที่มีสถานภาพเช่นนี้มักจะเป็นหนี้ลูกไร่ เป็นวงจรรูดไร่โดยตลอด การไ้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก
 พืชไร่ แต่ละหมู่บ้านมีการไ้ที่ดินในขนาดที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ก็เพราะลักษณะขอแตกต่างในการ
 ปลูกพืชด้วย

ในหมู่บ้านหนองไทรซึ่งมีทั้งการทำนาและทำไร่ การไ้ที่ดินจะพบว่า ส่วนใหญ่จะ
 เป็นที่ดินขนาดกลาง (ตารางที่ ๖) และมีการไ้ที่ดินขนาดใหญ่ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ส่วน
 หมู่บ้านบาง เสรจะมีขนาดเล็กและขนาดกลาง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการทำไร่บุกเบิกใหม่ไม่มี
 ขอบเขตจำกัด ผู้ที่เป็นเจ้าของจะถางป่าและปรับปรุงที่ดินเท่าที่มีกำลังความสามารถ นอกจากนี้
 การทำไร่เป็นเกษตรกรรมเพื่ออุตสาหกรรม จึงต้องการผลผลิตจำนวนมาก เพื่อให้พอเพียงและ
 คุ่มทุนที่ลงทุนไปจึงปรากฏว่ามีการใช้ที่ดินขนาดใหญ่ดังกล่าว

ตารางที่ ๕ แสดงร้อยละของสถานภาพการถือครองที่ดิน จำแนกตามขนาดที่ดินถือครอง

ขนาดที่ดิน (ไร่)	หนองไทร				หนองไผ่แก้ว				บางเสร์			
	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔
เล็ก (๑-๑๔)	๗๒.๒	๕.๖	๒๒.๒	๑๐๐.๐ (๑๘)	๓๓.๓	-	๖๖.๗	๑๐๐.๐ (๓)	-	-	-	๑๐๐.๐ (๗)
กลาง (๑๕-๔๔)	๒๓.๒	๒๘.๙	๗.๙	๑๐๐.๐ (๓๘)	๑๒.๕	-	๘๗.๕	๑๐๐.๐ (๑๖)	๘๗.๕	-	๑๒.๓	๑๐๐.๐ (๗)
ใหญ่ (๔๕ ขึ้นไป)	๕๐.๐	๓๓.๓	๑๖.๗	๑๐๐.๐ (๑๘)	๑๔.๓	๙.๕	๗๖.๒	๑๐๐.๐ (๒๑)	-	-	-	-
รวม	๖๒.๒ (๔๖)	๒๔.๓ (๑๘)	๑๓.๓ (๑๐)	๑๐๐.๐ (๗๔)	๑๕.๐ (๖)	๕.๐ (๒)	๘๐.๐ (๓๒)	๑๐๐.๐ (๔๐)	๕๒.๘ (๑๓)	-	๗.๒ (๑)	๑๐๐.๐ (๑๔)

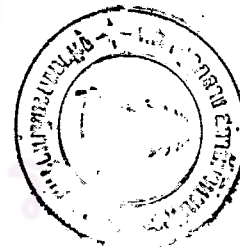
๑. จำนวนที่เป็นเจ้าของทั้งหมด   ๒. เขาและเป็นเจ้าของบางส่วน   ๓. เขาอย่างเดียว   ๔. รวม

ตารางที่ ๑๐ แสดงการเปลี่ยนแปลงที่ดินถือครอง ในระยะเวลา ๕ ปี ของการทำเกษตรกรรม

	เพิ่ม			รวม	ลด			รวม	รวมที่เปลี่ยน
	ซื้อ	เช่า	ไซฟรี		ขาย	ให้เช่า	ให้ไซฟรี		
หนองไทร									
หนองไทร	๑๐.๘	๑๘.๘	๕.๘	๓๕.๑	๘.๕	๘.๕	-	๑๐.๘	๔๑.๕ (๓๑)
หนองไผ่แก้ว	๗.๕	-	-	๗.๕	-	-	๒.๕	๒.๕	๑๐.๐ (๔)
บางเสร์	-	-	-	-	๗.๑	-	-	๗.๑	๗.๑ (๑)

ไซฟรี

๑. อพยพเช่าเมือง หังที่คินวางเปลา
๒. เป็นญาติ
๓. ทำไร่ไม่ไคณล ให้ปลูกข้าวฟรี กรณีที่หนองไผ่แก้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางที่ ๙ แสดงสถานภาพการถือครองที่ดินของเกษตรกร พบว่า ในหมู่บ้านหนองไทรที่ดินส่วนใหญ่เกษตรกรมีสถานภาพเป็นเจ้าของเองในที่ดินทุกขนาด และที่หนองไผ่แก้วที่ดินส่วนใหญ่ในทุกขนาดจะเป็นที่ตongเช่า เมื่อเปรียบเทียบขนาดที่ดินที่ใช้เพาะปลูกของเกษตรกรหนองไทรและหนองไผ่แก้ว ที่เป็นเจ้าของเองกับผู้อื่นเพียงอย่างเดียว พบว่า ที่หนองไทรที่ดินส่วนใหญ่ที่ใช้เพาะปลูกเป็นที่ขนาดกลางและมีสถานภาพเป็นเจ้าของเอง คือร้อยละ ๖๓.๒ จาก ๓๔ ครัวเรือน ส่วนที่ดินขนาดเล็กและขนาดใหญ่ส่วนใหญ่ก็เป็นเจ้าของที่ดินเองด้วย ตรงข้ามกับหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นที่เช่า และมีขนาดกลางและใหญ่มากที่สุด คือร้อยละ ๘๓.๕ ในที่ขนาดกลางและร้อยละ ๗๖.๒ ในที่ดินขนาดใหญ่

จากตารางที่ ๑๐ แสดงการเปลี่ยนแปลงที่ดินถือครองในระยะยวลา ๕ ปีก่อนเข้าทำการศึกษพบว่า หมู่บ้านทั้ง ๓ แห่ง มีเปลี่ยนแปลงมากที่สุดที่หนองไทร คือเปลี่ยนแปลงในระดั้มเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๑.๑ ส่วนใหญ่เป็นการเช่าและซื้อ คือร้อยละ ๑๔.๕ และ ๑๐.๘ ตามลำดับ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในทางลดนั้น เป็นการขายและให้เช่าร้อยละ ๕.๕ เท่านั้น สำหรับหมู่บ้านอื่นมีการเปลี่ยนแปลงในหนองไผ่แก้วมีร้อยละ ๑๐.๐ บางเสรมีร้อยละ ๘.๑ ซึ่งนับว่าน้อยมาก

พืชผลที่ผลิตและกรรมวิธีการเพาะปลูก

พืชเศรษฐกิจสำคัญของเกษตรกรในหมู่บ้านทั้ง ๓ ที่ศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พืชซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการอุตสาหกรรมทางการเกษตร โดยที่จังหวัดชลบุรีเป็นแหล่งการอุตสาหกรรมพืชผลที่ได้จากการเพาะปลูกและส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม พืชเหล่านี้ ได้แก่ มันสำปะหลัง และอ้อย นอกจากนี้ยังมีการปลูกข้าวในที่ลุ่มบางแห่งของจังหวัดอีกด้วย

มันสำปะหลัง

เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญซึ่งก่อให้เกิดการอุตสาหกรรม ผลผลิตที่ได้โดยการแปรรูปจากโรงงานคือ มันเส้น มันเม็ด และแป้งมัน จากสถิติตัวเลขของจังหวัดชลบุรีปี ๒๕๑๖ มีพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังทั้งจังหวัด ๔๕๑,๐๑๘ ไร่ โดยปลูกในท้องที่อำเภอต่าง ๆ คือ บางละมุง ศรีราชา พนัสนิคม และอำเภอบ้านฉาง

สำหรับการศึกษาหมูบ้านชนบทครั้งนี้ พบว่า มีการปลุกมันสำปะหลังทุกหมูบ้าน ใน หมูบ้านหนองไทรมีการปลุกมันในที่ค่อนข้างทำนาไม่ได้ หมูบ้านหนองไผ่แก้ว พื้นที่การเพาะปลูก ส่วนใหญ่มีหิ้งมันและอ้อยในพื้นที่ขนาดใหญ่ ส่วนในหมูบ้านบาง เสรมีปลุกอยู่บาง ในเนื้อที่ขนาดเล็กและขนาดกลาง

ลักษณะโดยทั่วไปของมันสำปะหลัง แต่เดิมมันที่ปลุกเป็นมันพื้นเมือง เรียกว่ามันญวน ปัจจุบันจะปลุกมันพันธุ์สังคโปร พันธุ์จะให้ปริมาณแป้งมากกว่า มันชอบขึ้นในสภาพภูมิอากาศที่ค่อนข้าง ร้อน มีคุณสมบัติทนต่อความแห้งแล้งได้ดี ไม่ชอบน้ำ และชอบกินรวนปนทราย

ระยะเวลาในการปลุกมันจะปลุกก่อนหน้าฝน หรือระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ถึง เดือน มีนาคม และระยะหลังฤดูฝน คือระหว่าง เดือนพฤศจิกายนถึง เดือนธันวาคม ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยง ปริมาณน้ำฝนซึ่งจะตกชุกในขณะที่ต้นมันกำลังอ่อน รวมทั้งหลีกเลี่ยง หน้ำซึ่งจะโตเร็วขึ้น ถ้าฝนตก มาก อย่างไม่ก็ตาม การปลุกมันก็สามารถปลุกได้ตลอดทั้งปี ถ้าหากจำเป็น ระยะเวลาที่ต้นมัน จะโตเต็มที่ระหว่าง ๘ เดือนถึง ๑ ปี

ในการปลุกมันนั้น ชาวไร่จะเริ่มไถดินก่อนส่วนใหญ่จะใช้แรงงานจากควาย ส่วน หมูบ้านหนองไผ่แก้วซึ่งมีการปลุกในที่ขนาดใหญ่จะใช้ทั้งควายและรถไถ การไถจะไถ ๓ ครั้ง คือครั้งแรกจะไถเพื่อพลิกดินเอาต้นหญ้าและวัชพืชออก แล้วถึงไถคละและไถคราด ครั้งสุดท้าย จะไถยกร่องขึ้นเป็นแถวๆ ห่างกันประมาณ ๑ ฟุต พันธุ์ที่ไซม์มักจะ เป็นลำต้นของต้นมันที่ซุกหัว มันขยายไปแล้วในคราวก่อน การปลุกมันจะตัดลำต้นมันออกเป็นท่อนๆยาวประมาณ ๑ คืบ โดย เสียบตั้งตรงบนร่องแล้วเอาดินกลบ หรือจะตั้งเฉียงประมาณ ๒๐ องศาก็ได้ บางที่อาจจะวาง ท่อนมันบนร่องตามแนวราบประมาณ ๓ นิ้วแล้วกลบ ส่วนมากจะใช้วิธีแรก เพราะจะแตกราก และเจริญรวดเร็ว การปลุกมันโดยทั่วไปจะไม่มีการขอแรงลงแขกกัน เพราะเป็นงานเบา นอกจากในตอนซุก โดยเฉพาะถ้าเป็นที่ดินของบริษัทแบ่งมัน จะต้องเสิร์ฟโดยเร็ว เพราะถ้า ซุกช้าน้ำหนักมันจะลดลง เพราะแสงแดดเผาหรือถ้าถูกฝนชะก็จะเสียหายได้เช่นกัน

ในระยะแรกเมื่อมันกำลังเจริญเติบโตมันจะกำจัดต้นหญ้า ซึ่งจะขึ้นเร็ว
แข่งกับมัน นอกจากจะแย่งอาหารแล้ว ต้นหญายังมีแสงแดดทำให้มันเจริญเติบโตช้าอีก
ด้วย ภายหลังจากที่มันสูงประมาณ ๑ คืบ หรือระยะเวลาประมาณ ๑ เดือน จะใส่ปุ๋ยครั้งแรกรอบๆ
โคนต้น พร้อมกับทำการพรวนดิน หลังจากนั้นอีก ๒ เดือนจะใส่ปุ๋ยครั้งที่สอง ในตอนนั้นมันจะเริ่ม
สูงขึ้น การถางหญ้าจะง่ายขึ้นด้วย เพราะมีร่มเงาคลุมพื้นดินทั่วไป อย่างไรก็ตามในครั้งแรก
ของอายุต้นมันยังมีความจำเป็นในการถางหญ้าอยู่ หลังจากที่ดินมันอายุ ๕ เดือนขึ้นไปแล้วจึง
เลิกเอาใจใส่ เพียงแต่รอให้เจริญเต็มที่แล้วจึงขุด

ในการขุด ถ้ามีความจำเป็นรีบด่วนจะมีการเชิญแขกมาช่วยขุด การขุดจะตัด
ต้นมันออกเป็นกองไว้ด้วยกันเป็นหย่อมๆ โดยวิธีใบและก้านออก ลำต้นมันนี้ นอกจากจะใช้เป็น
พันธุ์กราวต่อไปแล้ว ยังสามารถขายได้ เมื่อมีเหลือ การรวมลำต้นมันเป็นกองทำให้การขุด
สะดวกขึ้น ในกรณีที่เป็นที่ดินของบริษัทแม่ มัน ทางบริษัทอาจส่งคนงานของตนมาช่วยขุด
ที่เป็นเช่นนี้เพราะจะสามารถเก็บเกี่ยวพืชผลได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากให้ชาวไร่หรือ
ลูกไร่ขุดเองแล้ว หัวมันที่เหลือค้างไม่ได้ขุดหรือขุดไม่พบในไร่ ถ้าขุดพบภายหลังจะถือเป็น
กรรมสิทธิ์ของลูกไร่ที่จะขายแก่ใครก็ได้ ส่วนชาวไร่ผู้เป็นเจ้าของที่ดินเองนั้นเมื่อขุดได้จะ
กองรวมไว้แล้วจึงจ้างรถบรรทุกไปส่งแหล่งรับซื้อต่อไป

ออย

นับเป็นพืชเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่มีการปลูกมากและก่อให้เกิดการลงทุนทาง
อุตสาหกรรมเช่นเดียวกับมันสำปะหลัง จากสถิติตัวเลขรายงานจังหวัดชลบุรีประจำปี พ.ศ.
๒๕๑๖ มีเนื้อที่เพาะปลูกทั้งหมด ๒๖๐,๔๗๕ ไร่ แหล่งที่ผลิตมากที่สุดคือ อำเภอบ้านบึง
พนัสนิคม ศรีราชา และอำเภอบางละมุง จะเห็นได้ว่าแหล่งปลูกออยอยู่ในอาณาบริเวณ
เกี่ยวกับแหล่งปลูกมันสำปะหลัง ทั้งนี้เพราะมันสำปะหลังและออยเป็นพืชที่ปลูกได้ดีในสภาพ
ภูมิประเทศแบบเดียวกัน กล่าวคือ เป็นพื้นที่ไม่ชอบน้ำ ฝนความแห้งแล้งได้ดี จึงมักจะปลูกใน

ที่ตอนที่มีลักษณะของดินร่วนปนทราย การปลูกข่อยต้องใช้น้ำที่เพาะปลูกมาก บริเวณต่างๆที่ปลูกข่อยในจังหวัดชลบุรีมักจะเป็นที่ดินที่บุกเบิกใหม่ จำนวนเนื้อที่การเพาะปลูกจึงไม่จำกัด และโดยทั่วไปแล้ว เจ้าของที่ดินมักจะเป็นนายทุนเช่นเกี่ยวกับการเป็นลูกไร่ ในที่ดินของบริษัทในการปลูกมันสำปะหลัง.

จากการศึกษาพบว่า มีการปลูกข่อยมากที่สุดในพื้นที่หนองไผ่แก้ว ภายในหมู่บ้านยังมีโรงน้ำศาลทรายขนาดใหญ่อีกด้วย พื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข่อยนั้น ถึงแม้จะชอบสภาพแวดล้อมเช่นเดียวกับมัน แต่อาจปลูกได้ในที่ลุ่มไม่มากหรือไม่มีน้ำขัง การปลูกข่อยจะปลูกได้ตลอดทั้งปี ถ้าคุณภาพของดินดี และใช้เวลาปลูกเพียงครั้งเดียวในช่วงเวลา ๓ ปี ในปีแรกจะตัดแคตตอแล้วปล่อยให้แตกหน่อใหม่ ระหว่างที่คนข่อยกำลังแตกหน่อใหม่นี้จะใส่ปุ๋ยช่วยบ้างรวมทั้งพรวนดินให้ร่วนซุยขึ้น ในปีต่อไปก็เช่นกันจะใส่ปุ๋ยช่วยมากขึ้น เพราะดินจืดลง ลำต้นข่อยจะเล็กลงด้วย แต่ดีกว่าที่จะลงทุนปลูกใหม่ นอกจากที่ดินบางแปลงที่มีคุณภาพต่ำจะปลูกเพียงไคร้ครั้งเดียวหรือสองครั้งเท่านั้น

การปลูกข่อยมักจะปลูกในช่วงฤดูฝน โดยต้องเตรียมดินภายหลังที่ไคร้ตัดออกจนหมดแล้ว จะเผาใบและต้นซึ่งจะทำให้ดินดีขึ้น แล้วไถพลิกดินตากให้แห้งแล้วจึงไถและไถคราก การไถไร่ข่อยในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วมักจะใช้รถไถเพราะรวดเร็วประหยัดแรงงาน ทั้งนี้เพราะที่ดินที่เพาะปลูกมีขนาดใหญ่ เมื่อดินร่วนซุยดีแล้วจึงยกทรง การยกทรงมักจะใช้ควาย ขนาดของร่องขึ้นอยู่กับคุณภาพของดิน ความกว้างของร่องประมาณ ๕๐ ซม. และความห่างของร่องประมาณ ๑ เมตร ถ้าหากดินมีความห่างของร่องจะห่างถึง ๑๒๐ ซม. ทั้งนี้เพราะคนข่อยสามารถแตกหน่อขยายออกมาได้อีก วิธีการปลูกทั่วไปจะต้องดูความอุ่มน้ำของดิน ดินจะต้องไม่แห้งจนเกินไป การปลูกจะใช้น้ำข่อยที่ตัดจากคนข่อยที่ตัดไว้แล้ว เวลาปลูกจะฝังลำต้นซึ่งตัดเป็นปล้องๆลงดินให้โคลนขึ้นมาเหนือพื้นดินประมาณ ๒-๓ นิ้ว ระยะห่างแต่ละต้นประมาณ ๑ ฟุต เมื่อคนข่อยสูง ๕๐-๕๐ นิ้ว หรือประมาณ ๔๕-๖๐ วัน จะต้องพรวนดินและกำจัดวัชพืช ส่วนปุ๋ยใส่ ๒ ครั้ง ครั้งแรกอายุ ๒ เดือน หรือภายหลังที่พรวนดินแล้ว ครั้งที่สองจะใส่เมื่อคนข่อยอายุ ๔-๕ เดือน

โดยโรยปุ๋ยลง ไประหว่างแถวแล้วพรวนดินกลบ เมื่อฝนตกน้ำฝนจะชะปุ๋ยลงไปในดิน การใส่ปุ๋ยนั้นต้องดูคุณภาพของดินเช่นกัน ส่วนมากมักจะใส่ปุ๋ย เมื่อต้นออยมีอายุ ๖-๘ เดือนหรือที่สาม หรือเมื่อคุณภาพดินต่ำลง พันธุ์ที่ใช้ปลูกมีหลายชนิด แตกนิยมใช้พันธุ์ออยเหลือง เอฟ ๑๐๘ ซึ่งมีคนใหญ่และพันธุ์อี ๑๘๘ หรือออยแดงคือ มีเปลือกแข็ง แตทนความแห้งแล้งได้ดี อายุของออยที่พอจะตัดได้คือระหว่าง ๑๐ เดือนถึง ๑ ปี

การขอแรงหรือลงแขกในไร่ออยยังคงพบ เช่น เกี่ยวกับการขุดมันสำปะหลัง คือในช่วงการตัดออยจะพบทั้งในที่ดินของตนเองและที่กินเช่า โดยเหตุที่ที่ดินบางแปลงไม่สามารถจะปลูกมันได้ เจ้าของที่ดินซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานแปงมันจะให้ลูกไร่เช่าที่ดินเพื่อปลูกออยในอัตราไร่ละ ๓๕ บาทต่อปี ทั้งนี้ต้องเป็นที่ดินที่ไม่สามารถปลูกมันได้ คือเป็นที่ดอนขางลุ่ม ดูนํามากเกินไป ซึ่งมันสำปะหลังไม่ชอบ การซื้อขายออยผู้เช่าจะขายให้ใครก็ได้ ส่วนมากจะขายแก่โรงงานน้ำตาลที่ตั้งอยู่ไกลที่สุด เพราะทุนค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ชาวไร่ที่ปลูกออยในที่ดินของบริษัทแปงมันจึงขายออย ให้แก่โรงงานน้ำตาลในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว

ชาว

เป็นพืชผลที่ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเกษตรกรรมเป็นสำคัญ ทั้ง ๓ หมู่บ้านที่ศึกษาจะมีการปลูกข้าวมาก ในหมู่บ้านหนองไทรเท่านั้น ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม เพียงพอที่จะปลูกข้าวได้ ส่วนในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วนั้น พบว่ามีการปลูกข้าวอยู่บางในที่กินซึ่งไม่สามารถจะปลูกมันสำปะหลังหรือออยได้ ลักษณะที่ดินจึงไม่เหมาะสำหรับการปลูกข้าวอย่างแท้จริง ทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ นอกจากนี้ที่ดินที่ใช้ปลูกข้าวมีจำกัด จึงไม่พอเพียงสำหรับบริโภค บางครัวเรือนปลูกเพียงพอสำหรับอาหารสัตว์เท่านั้น สำหรับหมู่บ้านบางเสร์ พบว่า มีการปลูกข้าวเพียงรายเดียวเท่านั้น การทำนาในหมู่บ้านหนองไทรเป็นการทำนาหน้าฝน เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำและการชลประทาน ภัยเหตุน้ำจึงขึ้นอยู่กับคืนฟ้าอากาศเป็นสำคัญ ผลผลิตจึงค่อนข้างไม่แน่นอน ถ้าปีใดที่ฟ้า ฝนดี ก็จะมีข้าวในยุ้งเหลือขาย อย่างไรก็ตามก่อนที่จะขายข้าวที่ค้างปีจะต้องแน่ใจว่าข้าวที่ปลูกและกำลังเก็บโตจะไถผลและมีพอกินตลอดทั้งปี

การทำนาจะเริ่มตั้งแต่ย่างเข้าฤดูฝน ถ้ามีปริมาณน้ำเพียงพอโดยจะลงมือไถและคราดนาเพื่อทำแปลงสำหรับคอกขากลาตอน และถ้าหากมีปริมาณน้ำฝนเพียงพอที่จะลงมือไถบริเวณที่จะปลูกข้าวทั้งหมด ขณะที่ข้าวกล้าในแปลงกำลังเติบโต โดยทั่วไปฝนจะเริ่มตกชุกในระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน การปักดำจะเริ่มเมื่อต้นข้าวกล้าโตเต็มที่ แข็งแรงพอแต่ไม่แก่เกินไปจนเป็นปลอญ เพราะลำต้นข้าวกล้าจะมีน้ำหนักมาก รากจะยาว เวลาปักดำจะล้มได้ ทั้งนี้เพราะลักษณะของดินในหมู่บ้านจะเป็นดินเหนียวปนทราย .

ในช่วงที่มีการทำนาทุกคนในครัวเรือนจะออกจากบ้านแต่เช้าโดยมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งที่เป็นหญิงอยู่บ้านคอยทำอาหารไว้สำหรับคอกเช้าและกลางวัน ซึ่งทุกคนจะกลับมารับประทานที่บ้าน ทั้งนี้เพราะบริเวณไร่นาจะอยู่ติดหรือใกล้เคียงบ้านเรือนซึ่งตั้งอยู่ที่ติดคอก นอกจากมีบางแปลงที่อยู่ห่างออกไป การปักดำนี้ถ้าครัวเรือนใดมีสมาชิกน้อยก็สามารถขอแรงลงแขกได้ ในกรณีที่ต้องรับแรงปลูก เพราะต้นกล้าจะโตเกินไป ทุกครั้งที่มีการขอแรงจะมีสมุคจกรายชื่อผู้มาช่วยเป็นหลักฐานที่จะใช้แรงคืนในภายหลัง การใช้แรงงานคืน ชายและหญิงจะมีสถานภาพแรงงานเท่ากันและถือเป็น ๑ แรงเช่นกัน การทำบัญชีบันทึกแรงงานจะใช้เป็นหลักฐาน เพื่อตอบแทนแรงงานคืนในภายหลัง การลงแขกแต่ละครั้ง เจ้าภาพที่เชิญอาจเลี้ยงอาหารกลางวัน ขนม หรือน้ำแข็งเป็นการบริการ

ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวนั้นการลงแขกยังมีความจำเป็นเช่นเดียวกับตอนปักดำ ต่างกันที่การเก็บเกี่ยวนั้นเจ้าภาพและแขกที่มาช่วยจะมีความสุขรื่นเริงมากกว่าตอนทำนา ซึ่งเป็นระยะต้องรับแรง เพื่อให้ต้นฝน หรือก่อนที่ข้าวกล้าจะแก่เกินไปก่อนที่จะลงมือเกี่ยวแต่ละครั้งจะต้องใช้ไม้ทับต้นข้าวไหลมกอนเพื่อให้แสงแดดเผาต้นข้าวให้แห้งสักสองสามวัน เพราะจะทำให้มีน้ำหนักเบาในการขนย้ายและเก็บเกี่ยว เมื่อเกี่ยวเสร็จมักจะทิ้งไว้เป็นกองๆ ให้แดดเผาอีกครั้ง แล้วจึงขนมายังลานนวด การทำลานนวดมักจะทำซ้ำที่เดิมเมื่อปีก่อนๆ โดยเกลี่ยพื้นลานให้เรียบ แล้วเอาโคลนผสมขี้ควายผสมกันทาฉาบพื้นจะทำให้พื้นแข็งยึดตัวกันแน่น

ในช่วงที่ถือเป็นเวลาสนุกอีกครั้งในกิจกรรมการทำนา คือ การนวดข้าว เจ้าภาพจะเชิญเพื่อนบ้านมาในงานนวดข้าวอีกครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นการทำงานร่วมกันครั้งสุดท้ายของการทำนา การนวดข้าวจะมีในตอนกลางคืนตลอดทั้งคืนจะมีอาหาร ขนมเลี้ยงรวมทั้งสุราก็มี ในคืนนี้หญิงและชายจะมีโอกาสพบปะกัน หยอกล่อ พุกคุ้ย สนุกเฮฮา

ข้าวเปลือกที่ได้จะขนเก็บเข้ายุ้งฉางในตอนเช้า จึงเป็นการจบวงจรของการทำนาของหมู่บ้านหนองไทร ส่วนหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ไม่มีประเพณีใดๆ เมื่อเก็บเกี่ยวได้ก็จะเก็บไว้ในยุ้งขนาดเล็ก การปลูก เก็บเกี่ยว จะทำกันเองภายในครอบครัวเท่านั้น

ผัก

มีการปลูกผักขายเป็นอาชีพ ในหมู่บ้านหนองไทร เพียงแห่งเดียว บริเวณที่ปลูกผักจะใช้ที่ดินบริเวณใกล้เคียงที่ตั่งบ้าน หรือใกล้แหล่งน้ำเป็นสำคัญ การปลูกผักทำรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นอย่างดี ส่วนมากพบว่าครอบครัวที่ปลูกมีเชื้อสายจีน ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณริมถนนสายทุ่งเหียง-พนัสนิคม

การปลูกผักต้องอาศัยน้ำมาก เพื่อรดผักทั้งเช้าและเย็น เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ชาวบ้านจึงต้องชุกน้ำบาดาลโดยใช้เครื่องสูบน้ำช่วย สาเหตุประการหนึ่งที่มีการปลูกผักเพราะหมู่บ้านหนองไทรอยู่ห่างจากตลาดอำเภอพนัสนิคมเพียงเล็กน้อย สามารถขนส่งสู่ตลาดได้รวดเร็ว ผักที่ปลูกส่วนมากคือ ผักคะน้า ผักชี ต้นหอม ถั่วฝักยาว ผักกาดต่าง ๆ ในฤดูหนาวจะปลูกถั่วลิสงเตา ถั่วลันเตา

การปลูกผักเป็นงานที่ทักกันตลอดปี ไม่ว่าจะถึงฤดูการทำนาจะทำควบคู่กันไป โดยไม่หยุดจึงเป็นงานหลัก ต้องขยันและเอาใจใส่ตลอดเวลามากกว่าการปลูกพืชอื่น ๆ ครอบครัวที่ทำสวนผักจะตื่นแต่เช้ามืด เพื่อเก็บพืชผล บางครั้งต้องตื่นตีสองหรือตีสามมากก็ได้ ไม่นอนเลยก็มี ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผักสดและทันรถประจำทางเที่ยวแรกในตอนเช้า หากมีรถจักรยานยนต์และมีผักไม่มากก็จะใช้บรรทุกไปส่งที่ตลาดเอง

การประมง

หมู่บ้านบาง เสร์ เป็นหมู่บ้านเดียวที่มีการประกอบอาชีพประมง ส่วนใหญ่เป็นการประมงขนาดเล็ก จึงต้องอาศัยลมฟ้าอากาศเป็นสำคัญ โดยจะหยุดในช่วงฤดูมรสุมคือระหว่างเดือนตุลาคมเป็นต้นไป ในระยะนี้จะใช้เวลาในการซ่อมแซมเรือ ประอวนเพื่อเตรียมออกทะเลในฤดูต่อไป

เรือที่ใช้นั้นจะเป็นเรืออวนดำ โดยใช้เรือขนาด ๓-๕ วา มีลูกเรือประมาณ ๓๐ คน และเรืออวนลาก ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าคือขนาด ๔-๖ วา นอกจากนี้ยังมีเรือขนาดเล็กที่ใช้พายหรือแจวเพื่อตกปลาบริเวณใกล้หมู่บ้าน การแบ่งเงินระหว่างเจ้าของเรือกับลูกเรือนั้นจะเป็นไปตามตำแหน่งหน้าที่ในเรือ โดยรายใดครั้งหนึ่งจะเป็นของเจ้าของเรือที่เหลือจึงแบ่งปันกันระหว่างไตง ช่างเครื่องและลูกเรือคนอื่นๆ ตามลำดับความสำคัญ

การขนปลาขึ้นสู่ตลาด จะอาศัยท่าเทียบเรือขนาดใหญ่ สองสามแห่งในหมู่บ้าน เจ้าของสะพานท่าเทียบเรือจะคิดค่าเช่าตามจำนวนน้ำหนักของปลา หรือเรียกว่า หัวเปอร์เซ็นต์ เจ้าของท่าจะบริการในการชั่ง จัดหารถเพื่อไปส่งปลาที่ตลาด ตลอดจนนำแข็งใส่ปลา รวมทั้งที่พักผ่อนนอนหลับแก่ลูกเรือซึ่งมาจากถิ่นอื่น

แรงงานเกษตรกรรม

จากการศึกษาโดยทั่วไปแรงงานทางเกษตรกรรมของชาวชนบทไทยมีพอเพียงแก่การทำงานในไร่นาตามฤดูกาล ทั้งนี้จะพิจารณาได้จากขนาดของครอบครัวตัวเฉลี่ยประมาณ ๖-๗ คน ที่จะช่วยทำงานในไร่นาได้ ไม่เพียงแต่เท่านั้น การเกษตรกรรมในชนบทยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือการลงแขกกันอยู่ มีการจ้างแรงงานกันน้อย นอกจากนี้ลักษณะการเพาะปลูกยังเป็นไปตามฤดูกาล การใช้แรงงานในไร่นาส່วนใหญ่ไม่เต็มที่ตลอดปี กล่าวคือ จะมีงานหนักในช่วงฤดูเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวเท่านั้น

จากการศึกษาครัวเรือนเกษตรกรรมครั้งนี้ พบว่า ประชาชนมีอาชีพแตกต่างกันออกไป มิได้เป็นเกษตรกรอย่างแท้จริงทั้งหมด แต่เพื่อให้เข้าใจถึงผลผลิตจากการเกษตร จึงจะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของผู้ทำงานเกษตรกรรมทั้ง ๓ หมู่บ้านควยจากตารางที่ ๑๑ แสดงการใช้แรงงานในหมู่บ้านในหมู่เกษตรกรจำนวนผู้ทำงานเกษตรกรรมเต็มเวลา พบที่หมู่บ้านหนองไทรสูงสุดคือ รอยละ ๘๒.๖ เพราะเหตุว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสังคมทำให้การทำงานอาชีพอื่นอยู่ในขอบจำกัด ไม่มีให้เลือกมากนัก โดยเฉพาะไม่มีตลาดหมู่บ้านหรือโรงงานเหมือนหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว สำหรับหมู่บ้านบางเสี้ยนตั้งอยู่ใกล้ชุมชนขนาดใหญ่คืออำเภอสัตหีบ และตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเล แนวโน้มการประกอบอาชีพอื่นมีมากกว่า โดยเฉพาะการประมง การค้าขายและบริการจึงมีการทำงานในการเกษตรกรรมเต็มเวลารอยละ ๓๒.๘ ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว และรอยละ ๓๓.๘ ในหมู่บ้านบางเสี้ยน ค่ากว่าในหมู่บ้านหนองไทรประมาณ ๒๐ เปอร์เซ็นต์

สำหรับผู้ที่ตอบว่า ใช้แรงงานในการเกษตรกรรมไม่เต็มเวลาโดยทำงานอื่นควบคู่กัน ไปทั้งสองอย่างนั้น พบว่า ที่หนองไทรมีเพียงรอยละ ๓.๘ ขณะที่หมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีรอยละ ๒๕.๘ และบางเสี้ยนรอยละ ๒๑.๓ ส่วนผู้ที่ตอบว่าทำการเกษตรเป็นอาชีพรองหรือทำภายหลังที่ว่างจากการทำงานประจำจะพบว่า เป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหลักอื่นๆ อยู่แล้ว การทำการเกษตรกรรมการเพาะปลูกเป็นเพียงงานรองเท่านั้น มิได้มุ่งเพื่ออาชีพนี้โดยตรง จึงปรากฏว่ามีจำนวนใกล้เคียงกันทุกหมู่บ้าน เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ จำนวนแรงงานของผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้นในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน นั่นคือ บรรดาผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานด้านเกษตรกรรมในหนองไทรมีรอยละ ๘๙.๖ ขณะที่หมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีเพียงรอยละ ๗๕.๘ และต่ำสุดในหมู่บ้านบางเสี้ยนรอยละ ๑๕.๘ (ตารางที่ ๑๑) ควยเหตุนี้โอกาสที่จะทำงานอื่นๆ ที่มีโรงงานเกษตรกรรมในหมู่บ้านบางเสี้ยนจึงมีมากที่สุด และในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วซึ่งมีโรงงานน้ำตาลทรายและงานในไร่นาจึงมีการใช้แรงงานในการเกษตรกรรมน้อยกว่าหมู่บ้านหนองไทร

ตารางที่ ๑๑ แสดงการใช้แรงงานในการเกษตรกรรม

การใช้แรงงาน	หนองไทร	หนองไผ่แก้ว	บางเสร์	รวม
เต็มเวลา	๕๒.๖	๗๒.๘	๗๓.๘	๘๕.๕ (๓๓๘)
ไม่เต็มเวลา	๓.๘	๒๕.๘	๒๑.๗	๑๑.๓ (๕๐)
นอกเวลา	๓.๕	๒.๒	๘.๘	๓.๒ (๑๘)
รวม	๑๐๐.๐ (๒๘๖)	๑๐๐.๐ (๑๓๘)	๑๐๐.๐ (๒๓๓)	๑๐๐.๐ (๔๕๓)
เปอร์เซ็นต์แรงงาน เกษตรกรรมของ แรงงานทั้งหมด	๕๗.๖	๗๘.๐	๑๕.๘	๕๑.๐

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๑ ผลผลิตเกษตรกรรวม

ในการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกนั้น จะใช้ที่มากหรือน้อยอยู่ที่จะปลูกพืชชนิดใดประการหนึ่ง แต่ในการศึกษาค้นพบว่า ลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกจะขึ้นอยู่กับสภาพของชุมชนแต่ละแห่งด้วย นั่นคือ ในหมู่บ้านหนองไทรซึ่งเป็นชุมชนที่ทำนาและไร่นาคของที่ดินที่ใช้ในการปลูกข้าว และมัน จะใช้ที่ดินที่อยู่ระหว่างกลางและเล็ก คือใช้ปลูกข้าว ถั่วเฉลี่ยประมาณ ๑๗ ไร่ และปลูกมันสำปะหลังประมาณ ๑๒ ไร่ต่อครัวเรือน ขณะที่หมู่บ้านหนองไผ่แก้วซึ่งเป็นชุมชนที่ทำไร่ถั่วและมันจะใช้ที่ขนาดกลางขึ้นไปโดยถั่วเฉลี่ย คือ การปลูกมันจะใช้ที่ดินประมาณ ๔๒.๘ ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนถั่วเฉลี่ยประมาณ ๓๘.๘ ไร่ (ตาราง ๑๒) ส่วนพืชผลอื่นๆที่ปลูกกันในที่ดินทั่วไปพบว่า จะมีปลูกกันมากที่สุดในหมู่บ้านหนองไทร โดยเฉพาะที่ทำการปลูกพืชได้ถึง ๒๒ ครัวเรือนใช้ที่ดินถั่วเฉลี่ย ๑.๑ ไร่ต่อครัวเรือน

จากตารางที่ ๑๓ แสดงการใช้แรงงานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม และเพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงขนาดกำลังแรงงานในการผลิตพืชผลแต่ละชนิดที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ มันสำปะหลัง ถั่ว และข้าว จากการศึกษาพบว่า การใช้แรงงานในการปลูกพืชแต่ละชนิด ผู้ที่เป็นแรงงานจะเป็นกลุ่มรวมงานชุดเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกในครัวเรือนนั่นเองและใช้แรงงานในการปลูกพืชอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน การใช้แรงงานมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและโอกาสที่จะว่างในการช่วยครอบครัว

๑๑ ในส่วนที่แสดงตัวเลขเกี่ยวกับผลผลิตนี้ เป็นตัวเลขซึ่งได้คำนวณจากการสอบถามเท่าที่เกษตรกรจะจำได้ว่า ในปีการเพาะปลูกที่ผ่านมาได้ผลผลิตเท่าใด รวมทั้งจำนวนที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกด้วย ซึ่งอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานและที่ดินในการเพาะปลูกพืชต่างๆ ผลผลิตที่ได้จะคำนวณจากจำนวนที่เก็บเกี่ยวได้ในปีนั้น สำหรับผลผลิตที่ได้ต่อ ๑ ไร่จะหารด้วยจำนวนที่ดินที่เพาะปลูกพืชนั้น ๆ ส่วนแรงงานที่ใช้ในการปลูกพืชต่างๆก็เช่นกัน อัตราผลิตต่อไรต่อคนก็จะใช้จำนวนแรงงานที่ปลูกพืชนั้นๆเป็นตัวหารเช่นกัน

ตารางที่ ๑๒ ผลผลิตเกษตรกรกรม

	หนองไทร		หนองไม้แก้ว		บางเสร์	
	ครัวเรือน	ขนาดที่ดิน(ไร่)/ ครัวเรือน	ครัวเรือน	ขนาดที่ดิน(ไร่)/ ครัวเรือน	ครัวเรือน	ขนาดที่ดิน(ไร่)/ ครัวเรือน
มัน	๕๓	๑๒.๐	๓๔	๘๒.๗	๑๒	๑๘.๓
ถั่ว						
ถั่วเขียว	๓	๑๕.๓	๓๑	๓๗.๘	-	-
ข้าว	๕๗	๑๗.๑	๕	๒๕.๐	๑	๕.๐
มะม่วง	๕๑	๐.๒	๑	๐.๗	๑	๒.๐
มะพร้าว	๘๖	๐.๑	๑	๑๐.๐	๘	๖.๘
ขนุน	๒๕	-	๒	๐.๒	๑	๒.๐
ผัก	๒๒	๑.๑	-	-	-	-
นอยหนา	๑๓	-	-	-	-	-
รวมครัวเรือนเกษตรกร๗๓	-	-	๘๐	-	๑๘	-

ตารางที่ ๑๓ การใช้แรงงานในการผลิตพืชผล

	ทองไทย			ทองไม้แก้ว			บางเสวี		
	ถั่วเฉลี่ย ขนาด ครัวเรือน	ถั่วเฉลี่ย แรงงาน	จำนวนไร่ / แรงงาน	ถั่วเฉลี่ย ขนาด ครัวเรือน	ถั่วเฉลี่ย แรงงาน	จำนวนไร่ / แรงงาน	ถั่วเฉลี่ย ขนาด ครัวเรือน	ถั่วเฉลี่ย แรงงาน	จำนวนไร่ / แรงงาน
มันสำปะหลัง	๓.๕ (๕๓)	๔.๖	๒.๖	๖.๖ (๓๔)	๔.๒	๕.๓	๑๒.๐ (๑๒)	๘.๔	๓.๖
ขมิ้น	๓.๐ (๓)	๓.๐	๐.๕	๔.๐ (๓๑)	๓.๖	๖.๓	-	-	-
ข้าว	๘.๔ (๕๗)	๔.๒	๓.๘	๘.๐ (๕)	๓.๘	๑๓.๓	๑๐.๐ (๑)	๔.๐	๑.๒

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม กลุ่มแรงงานในครัวเรือนซึ่งสมมุติว่ามี ๗ คน อาจทำไร่มัน ๕ คน ขณะเดียวกันจะทำนา ๓ คน หรือทำไร่อ้อย ๒ คน เป็นต้น จำนวนแรงงานทั้งหมดอาจเป็นบุคคลเดียวกันทั้งหมด โดยจะมีเพียงบางคนที่ไม่ไ้รวมเป็นแรงงาน เนื่องจากการเจ็บป่วยหรือออกจากครัวเรือนในบางฤดูกาล เนื่องจากการทำนาและไร่จะต้องใช้เวลาหมุนเวียนตลอดทั้งปี จึงเป็นไปได้ที่บางคนจะทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทำทั้งสองหรือสามอย่างในเวลาเดียวกัน

จากการศึกษาที่หนองไทร ครอบคลุมที่ปลูกมัน ๕๓ ครัวเรือนจะมีสมาชิกถั่วเฉลี่ย ๗.๕ คน ในจำนวนนี้เป็นแรงงาน ๔.๖ คนต่อครัวเรือน และถั่วเฉลี่ยที่กินต่อแรงงาน ๑ คน พบว่ามี ๒.๖ ไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับที่หนองไผ่แก้ว มีผู้ปลูกมัน ๓๔ ครัวเรือน ถั่วเฉลี่ยแรงงาน ๔.๒ คนต่อครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือน ๖.๖ คน โดยที่หมู่บ้านนี้มีที่ดินเพาะปลูกมากกว่า จากตารางที่ ๑๒ จะเห็นได้ว่า หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว มีที่ดินถั่วเฉลี่ยต่อครอบครัวที่ปลูกมันถึง ๔๖.๗ ไร่ เพราะฉะนั้นถั่วเฉลี่ยแรงงาน ๑ คน ต่อขนาดที่ดินถือครองจึงสูงถึง ๕.๓ ไร่ สำหรับบางเสรีจะมีค่าสูงสุดเฉลี่ยแรงงาน ๑ คนต่อ ๓.๖ ไร่เท่านั้น

ส่วนอ้อย ซึ่งมีการปลูกมากในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วเพียงแห่งเดียว และมีขนาดที่เพาะปลูกถั่วเฉลี่ยสูงถึงครัวเรือนละ ๓๘.๔ ไร่ (ตามตารางที่ ๑๓) ถั่วเฉลี่ยขนาดที่ดินต่อแรงงานจึงสูงถึง ๖.๓ ไร่ต่อแรงงาน ๑ คน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการปลูกมันสำปะหลังและอ้อยในหมู่บ้านทั้ง ๓ แล้ว การใช้ที่ดินจะถูกใช้ปลูกพืชทั้งสองสลับกันไปไม่แน่นอน ขนาดที่ดินที่ไ้ปลูกอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในแต่ละปี ทั้งนี้เพราะมันสำปะหลัง เป็นพืชที่ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพลง ที่ดินบางแปลงถูกทิ้งไว้เปล่าๆ โดยไม่ทำประโยชน์เนื่องจากแล้งมากเกินไป หรือที่ดินบางตอนเป็นที่ลุ่มมาก หรือเป็นหนองน้ำซึ่งตลอดทั้งปี ด้วยเหตุนี้ที่ดินในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วจึงมีอัตราสูงกว่าทุกแห่ง เพราะเป็นที่ดินที่บุกเบิกใหม่ การพัฒนาปรับปรุงอยู่ในขั้นแรก และที่สำคัญที่สุดก็คือ เกษตรกรส่วนใหญ่มิได้เป็นเจ้าของที่ดินจึงขาดความเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร

พืชชนิดสุดท้ายที่สำคัญคือ ข้าว จะพบว่ามีการทำนาอย่างจริงจังในหมู่บ้านหนองไทรแห่งเดียว โดยเฉลี่ยขนาดสมาชิกในครอบครัว ๘.๕ คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน ๔.๒ คน โดยเฉลี่ย และมีขนาดที่ดินทำนาถัวเฉลี่ยต่อแรงงาน ๗.๘ ไร่ ซึ่งเป็นขนาดที่พอสามารถเลี้ยงตัวเองได้ สำหรับหมู่บ้านหนองไผ่แก้วเนื่องจากมีเพียง ๕ ครัวเรือนที่มีการทำนา และมีที่ดินขนาดใหญ่ โดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕ ไร่ แต่โดยที่ดินมีลักษณะลุ่มๆดอนๆ การทำนาไม่ไถผลเต็มที่ ผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอนถึงแม้จะมีถัวเฉลี่ยแรงงาน ๑ คนต่อไร่สูงถึง ๑๓.๓ ไร่ก็ตาม

การผลิตพืชผลดังกล่าวในแต่ละหมู่บ้านมีหลายประการที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ

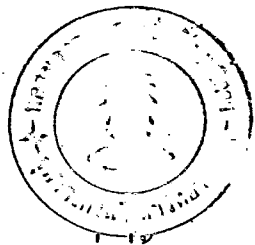
๑. ขนาดของที่ดิน จะพบว่าที่ดินที่มีการทำไร่จะมีขนาดสูง ขณะที่ที่ดินที่ใช้ในการทำนามีขนาดต่ำกว่า
๒. จำนวนตัวอย่าง ซึ่งจะ เป็นตัวหารเพื่อหาผลเฉลี่ย ถ้ามีจำนวนค่า ทำให้เป็นตัวแทนอย่างไม่ถูกต้องในกรณีเกี่ยวกับผลผลิต
๓. ที่ดินที่ใช้ปลูกพืชแต่ละชนิดเป็นที่ดินแปลงใหญ่ ซึ่งปลูกหลายอย่างในที่นี้เหมือนกัน
๔. ผลผลิตหรือตัวเลขที่แสดง เป็นของปีก่อนเขาไปศึกษาอาจคลาดเคลื่อนได้ เพราะเกษตรกรมีใจจดจ่อที่กินแน่นอน แต่จะคำนวณจากรายได้ที่ขายและราคาซื้อขายขณะนั้น
๕. แรงงานที่ใช้ในการทำนา ทำไร่อย่าง และทำไร่มัน มีบางกรณีที่เป็นคนคนเดียว

ตารางที่ ๑๔ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่และแรงงาน

	หนองไทร		หนองไผ่แก้ว		บางเสร์	
	ถั่วเฉลี่ย/ / ไร่	ถั่วเฉลี่ย/ /แรงงาน	ถั่วเฉลี่ย/ /ไร่	ถั่วเฉลี่ย/ /แรงงาน	ถั่วเฉลี่ย/ / ไร่	ถั่วเฉลี่ย/ /แรงงาน
มัน	๒๒๒๓.๑	๕๘๘.๘	๒๑๑๑.๕	๕๑๓.๕	๓๔๘๒.๖	๘๑๘.๒
อ้อย	-	-	๖๖๖๘.๐	๒๐๖๖.๘	-	-
ข้าว	๒๑๘.๘	๕๑.๘	๒๐๐.๐	๑๐.๕	๑๒๐.๐	๓๐.๐

จากตารางที่ ๑๔ ซึ่งเป็นผลผลิตจากไรนาเฉลี่ยในที่กินขนาดต่างๆกันโดยสรุปแต่ละหมู่บ้านมีดังนี้ การปลูกมันในหมู่บ้านหนองไทรและหนองไผ่แก้วโดยเฉลี่ยมีจำนวนน้ำหนักต่อไร่ใกล้เคียงกัน คือ ๒๒๒๓.๑ กิโลกรัมต่อไร่ ในหมู่บ้านหนองไทรและ ๒๑๑๑.๕ ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว และโดยเฉลี่ยผลผลิตต่อแรงงานใกล้เคียงกันเช่นกันคือ แรงงาน ๑ คนต่อ ๕๘๘.๘ กิโลกรัมและ ๕๑๓.๕ กิโลกรัมในหนองไทรและหนองไผ่แก้วตามลำดับ สำหรับหมู่บ้านบางเสร์ซึ่งมีการปลูกเพียง ๑๒ ครัวเรือนในเนื้อที่เพาะปลูก ๑๔.๓ ไร่โดยเฉลี่ยจะมีผลผลิตมากกว่าขณะที่ผลผลิตต่อแรงงาน ๑ คน ที่มีต่ำกว่าอย่างเห็นได้ชัดที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะในหมู่บ้านบางเสร์โดยเฉลี่ยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรรมสูงสุดถึง ๑๒ คน (จากตารางที่ ๑๓) และมีขนาดของแรงงานสูงถึง ๘.๘ คนโดยเฉลี่ยของผลผลิตต่อแรงงานจึงต่ำขณะที่ผลผลิตจากไรนากลับสูง เพราะมีแรงงานมาก ส่วนใหญ่ที่กินเป็นของตนเองมีการเอาใจใส่มากกว่า โดยเฉพาะใกล้แหล่งที่เป็นชุมชนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยและเทคนิคสมัยใหม่มากจึงทำให้คุณภาพของกินดีกว่า

สำหรับอ้อยซึ่งมีปลูกมากเพียงแห่งเดียวที่หมู่บ้านหนองไทร หรือ ๓๑ ครัวเรือน
ใน ๕๐ ครัวเรือน มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ๖๖๖.๐ กิโลกรัมและเฉลี่ยต่อแรงงาน ๒๐๖๖.๘
กิโลกรัมต่อแรงงาน ๑ คน ไม่มีผลผลิตในหมู่บ้านอื่นๆในปีที่ศึกษา

ส่วนข้าวซึ่งมีการปลูกมากในหมู่บ้านหนองไทรพบว่า มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่
๒๑๕.๕ กิโลกรัม และเฉลี่ยต่อแรงงานต่อไร่ ๕๑.๕ กิโลกรัม ขณะที่หมู่บ้านอื่นมีผลผลิต
ต่ำกว่าทั้ง ๒ แห่ง

นอกจากจะปลูกพืชเศรษฐกิจซึ่งไถกลามาแล้วข้างต้น เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมี
รายได้จากพืชสวนที่ปลูกภายในบริเวณบ้าน สวนหรือที่ว่างระหว่างไร่นา เพื่อเป็นร่มเงา
ผลผลิตจากสวนผลไม้เหล่านี้ นอกจากจะเป็นรายได้เสริมครอบครัวแล้ว ยังมีไว้เพื่อบริโภค
ในครัวเรือนอีกด้วย ผลไม้ต่างๆได้แก่ มะม่วง มะพร้าว จะปลูกกันมากในหมู่บ้านหนองไทร
ที่บางเสร์ ส่วนมะพร้าวจะมีขนาดใหญ่ถึง ๗ ไร่ นอกจากนี้ยังมีผลไม้ชนิดอื่นอีก เช่น ขนุน
น้อยหน่า สับรค และมะละกอ โดยจะปลูกในที่กินว่างทั่วไป ส่วนการทำสวนผักนั้นจะพบเพียง
ในหมู่บ้านหนองไทรแห่งเดียว

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๑๕ การใช้พันธุ์พืชปรับปรุงใหม่ของ เกษตรกรจำแนกตามกลุ่มขนาดที่ดินถือครอง

ขนาดที่ดิน (ไร่)	หนองไทร			หนองไผ่แก้ว			บางเสร์		
	ใช้	ไม่ใช้	รวม	ใช้	ไม่ใช้	รวม	ใช้	ไม่ใช้	รวม
เล็ก (๑-๑๔)	-	๒๓ (๑๐๐.๐)	๒๓ (๑๐๐.๐)	๑ (๓๓.๐)	๒ (๖๗.๐)	๓ (๑๐๐.๐)	-	๓ (๑๐๐.๐)	๓ (๑๐๐.๐)
กลาง (๑๕-๔๔)	๓ (๗.๐)	๓๕ (๘๓.๐)	๓๘ (๑๐๐.๐)	๑ (๖.๐)	๑๕ (๕๕.๐)	๑๖ (๑๐๐.๐)	-	๓ (๑๐๐.๐)	๓ (๑๐๐.๐)
ใหญ่ (๔๕ ขึ้นไป)	๑ (๕.๐)	๑๑ (๕๑.๐)	๑๒ (๑๐๐.๐)	-	๑๒ (๑๐๐.๐)	๑๒ (๑๐๐.๐)	-	-	-
รวม	๔ (๕.๐)	๖๙ (๘๕.๐)	๗๓ (๑๐๐.๐)	๒ (๕.๐)	๓๓ (๕๕.๐)	๓๕ (๑๐๐.๐)	-	๑๖ (๑๐๐.๐)	๑๖ (๑๐๐.๐)

ตารางที่ ๑๖ แสดงการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง จำแนกตามกลุ่มขนาดที่ถือครอง

ขนาดที่ถือ (ไร่)	หนองไทร			หนองไผ่แก้ว			บางเสวี								
	ปุ๋ย		รวม	ปุ๋ย		รวม	ปุ๋ย		รวม						
	ไซ	ไม่ไซ		ไซ	ไม่ไซ		ไซ	ไม่ไซ							
เล็ก (๑-๑๔)	๒๓.๖	๓๖.๓	๕๐.๐	๕๐.๐	๑๐๐.๐	๓๓.๓	๒๖.๓	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๓๑.๕	๒๘.๖	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
กลาง (๑๕-๔๔)	๓๑.๐	๒๕.๐	๕๖.๐	๓๕.๕	๑๐๐.๐	๑๓๖.๕	๕๖.๒	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๒๘.๐	๓๑.๕	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
ใหญ่ (๔๕ ขึ้นไป)	๒๕.๒	๓๐.๘	๕๖.๐	๓๕.๕	๑๐๐.๐	๑๓๖.๕	๕๖.๒	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	-	-	-	-	-
รวม	๒๕.๕	๓๑.๕	๕๖.๐	๕๖.๐	๑๐๐.๐	๑๓๖.๕	๕๖.๒	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๕๖.๐	๕๖.๐	-	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
	(๕๐)	(๒๓)	(๕๖)	(๓๑)	(๑๐๐)	(๑๓๖)	(๕๖)		(๕๐)	(๑๐๐)	(๕๖)	(๕๖)		(๑๐๐)	(๑๐๐)

ปัจจัยสำคัญในการเพิ่มผลผลิตในการเกษตรกรรมก็คือ การใช้กรรมวิธีสมัยใหม่ อันได้แก่ พันธุ์ชนิดใหม่ที่มีคุณภาพดีกว่าของเดิม หรือพันธุ์ที่ปรับปรุงให้เหมาะสมแก่สภาพภูมิประเทศ เช่น มันสำปะหลัง แต่เดิมชาวไร่ในจังหวัดชลบุรีปลูกมันฉนวนกันมากเป็นพันธุ์พื้นเมือง ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นพันธุ์สิงคโปร์ และเป็นที่ยอมรับปลูกกันทั่วไป สำหรับออยนั้น เดิมปลูกพันธุ์พื้นเมืองและใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับโรงงานน้ำตาลทรายแดง ต่อมามีการเปลี่ยนมาปลูกพันธุ์ออยเหลืองหรือเอฟ ๑๐๘ และพันธุ์ออยแดงคือ ซีไอ ๑๘๘ ชนิดแรกลำต้นใหญ่โคนำหนักดี สวชนิคหลังมีเปลือกแข็งทนความแห้งแล้งได้ดี

การเลือกพันธุ์ออยที่ดีที่สุดนั้นก้เพื่อจะให้น้ำหนักมากและปริมาณความหวานด้วย ควบคู่กันไปจึงจะไครราคา ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้พบว่า เกษตรกรทั้ง ๓ หมู่บ้านส่วนใหญ่ ไม่มีการใช้พันธุ์ชนิดใหม่แทนพันธุ์เก่าที่ใช้อยู่ปัจจุบัน หมู่บ้านบาง เสวยังคงใช้พันธุ์เก่าทั้งหมด และหมู่บ้านหนองไทรและหนองไผ่แก้วใช้พันธุ์เก่าเท่ากันถึงร้อยละ ๕๕.๐ (ตารางที่ ๑๕)

จากตารางที่ ๑๖ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะรู้จักใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง มากกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกรรมทั้งหมด ในหมู่บ้านหนองไทรมีการใช้ปุ๋ยร้อยละ ๖๘.๕ มากกว่าการใช้ยาฆ่าแมลงซึ่งมีร้อยละ ๕๗.๕ และใช้กันในที่ดินถือครองทุกขนาด ที่พบว่ามีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมากในหมู่บ้านนี้ เพราะมีครัวเรือนที่ปลูกผักขายถึง ๒๒ ครัวเรือนมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคนิคใหม่ๆ เพื่อให้ดินมีคุณภาพคืออยู่เสมอ รวมทั้งที่ดิน ที่เป็นทองคำควย ส่วนหมู่บ้านหนองไผ่แก้วจะมีการใช้ปุ๋ยในที่ดินขนาดใหญ่และกลาง การปลูก มันสำปะหลังทำให้คุณภาพดินเสื่อมเร็วกว่าการปลูกพืชชนิดอื่นๆ แต่ไม่พบว่ามีการใช้ยา ฆ่าแมลงเลยในที่ดินทุกขนาด หมู่บ้านหนองไผ่แก้วเป็นหมู่บ้านที่มีการทำไร่นาขนาดใหญ่และส่วน ใหญ่ที่ดินเป็นของบริษัท เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจนจึงขาดการเอาใจใส่ในที่ดินเท่าที่ควร สำหรับ หมู่บ้านบาง เสว้นั้น พบว่ามีการใช้ปุ๋ยครึ่งต่อครึ่งของครัวเรือนเกษตรกรรมทั้งหมด และไม่ใช้ ยาฆ่าแมลงเลยเช่นกัน

การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงนั้น เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับสถานภาพการถือครอง และลักษณะการเพาะปลูก โดยเปรียบเทียบหมู่บ้านหนองไทรกับหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว จะเห็นว่าครัวเรือนเกษตรกรรมที่มีการเกษตรกรรมหลายอย่าง เช่น ในหมู่บ้านหนองไทรที่มีการทำนา ทำไร่ ทำสวนผัก ได้มีการใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินเอง (ตารางที่ ๕) การเอาใจใส่ในที่ดินของตนจึงน่าจะมีมากกว่าเกษตรกรที่มีสถานภาพเป็นเพียงผู้เช่าในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว คือมีถึงร้อยละ ๘๐.๘ (ตารางที่ ๗) ในขณะนี้ได้มีการทำการวิจัยศึกษามาแล้ว ซึ่งผลปรากฏว่า ผู้เช่าที่ดินมีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงไม่เต็มที่ในที่ดิน เพราะมีปัจจัยหลายประการที่ไม่สนับสนุน คือ ความยากจน ขาดความรู้ ไม่กล้าเสี่ยง ทั้งนี้เพราะราคาพืชผลมักจะเปลี่ยนแปลงเสมอ นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาภัยธรรมชาติยังซ้ำเติม และทำให้ผลผลิตเสียหาย หนทางออกของเกษตรกรจึงมีแนวโน้มที่จะอพยพออกจากหมู่บ้าน เพื่อหารายได้เสริมในระยะเวลาที่ว่างจากงานในไร่นา หรือขยายที่ทำกินโดยบุกเบิกป่าจับจอง เท่าที่มีโอกาส

^๒ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ ได้ทำการศึกษาเรื่องผลของการถือครองที่ดินที่มีต่อประสิทธิภาพการผลิต และการกระจายรายได้ของกสิกรไทย (วารสาร "ชาวสารเกษตรศาสตร์" ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๔ เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘) โดยทำการศึกษาสังคมชาวนาที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้เช่าที่ดินบางส่วนใช้ปุ๋ยมากที่สุด รองลงไปได้แก่ ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินเอง ส่วนผู้เช่าเพียงอย่างเดียวใช้ปุ๋ยต่ำสุด แต่ผลผลิตของผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดิน และผู้เช่าทั้งหมด มีอัตราส่วนต่อไร่เท่ากัน และมากกว่าผู้เช่าเพียงบางส่วนเล็กน้อย ที่ปรากฏเช่นนี้เป็นเพราะที่ดินบางแห่งได้รับปุ๋ยจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วมหรืออยู่ในเขตชลประทาน สำหรับหมู่บ้านเกษตรกรรมที่ลพบุรีที่พบว่ามีการใช้ปุ๋ยต่ำมาก ในทุกหมู่บ้าน อาจเป็นเพราะที่ดินบางแห่งยังอุดมสมบูรณ์อยู่ นอกจากหมู่บ้านหนองไทรที่มีการใช้มากในที่ดินที่ไร่ทำสวน

การใช้เครื่องมือ เครื่องทุนแรง

จากตารางที่ ๑๓ แสดงการใช้เครื่องมือเพื่อการเกษตรกรรมที่สำคัญคือ รถไถ และเครื่องสูบน้ำ พบว่า ที่หมู่บ้านหนองไทรมีการใช้รถไถในที่ดินขนาดกลางและขนาดใหญ่เพียงร้อยละ ๔.๑ ขณะที่ในหนองไผ่แก้วมีถึงร้อยละ ๓๕.๐ ส่วนบางเสวีซึ่งมีเพียง ๑๔ รายมีเพียงครีวเรือนเดียวที่ไม่ใช้ จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การทำเกษตรกรรมในหมู่บ้านหนองไทรยังคงใช้แรงงานสัตว์เป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นการเกษตรกรรมแบบประเพณี นอกจากนี้ลักษณะการทำนาหรือทำไร่ไม่เหมาะแก่เครื่องมือเหล่านี้ กล่าวคือ การทำนาเป็นนาค้ำทั้งหมด ซึ่งจะต้องยกคันนาเป็นแปลงย่อยๆ พื้นที่บริเวณหมู่บ้านจะมีที่นาสลับกับที่ไร่เป็นที่ดินแปลงเล็กๆ ประการสุดท้ายก็คือ ขนาดที่ล่อครองเพื่อการเกษตรมีขนาดเล็กไม่คุ้มที่จะเช่ารถไถหรือลงทุน

สำหรับหมู่บ้านหนองไผ่แก้วซึ่งเป็นที่ดินของนายทุนรายใหญ่ๆ การใช้รถไถจะสะดวกในการไถในเนื้อที่ขนาดใหญ่ เพราะประหยัดเวลาและแรงงาน โดยเฉพาะรถไถส่วนมากจะเป็นของเจ้าของที่ดินหรือบริษัทเอง การไถไม่ต้องจ่ายค่าจ้างเป็นเงินสดทางบริษัทจะคิดบัญชีค่ารถไถในภายหลัง เมื่อเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตถึงแม้จะเสียเงินค่าจ้างสูง แต่ชาวไร่ก็ไม่มีโอกาสที่จะเลือกอย่างอื่นได้ เช่น ซื้อรถไถของตนเอง หรือจ้างรถจากที่อื่น ซึ่งจะต้องจ่ายค่าจ้างเป็นเงินสด

สถานะการเงินของเกษตรกร

ก. รายรับรายจ่าย เนื่องจากไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ รายจ่ายภายในครัวเรือนเกษตรกรโดยตรง จึงขาดตัวเลขยืนยันเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่จากการสังเกตการณ์และจดบันทึกรายได้รายจ่ายเพียงบางครัวเรือน ในแต่ละหมู่บ้านตลอดระยะเวลา ๖ เดือน โดยผู้ถามจะสอบถามย้อนไปถึงเดือนอื่นๆที่ผ่านมาก เพื่อหาตัวเลขอย่างคร่าวๆ และได้แสดงเป็นตัวอย่างให้เห็นในตารางที่ ๑๔ ข้อมูลที่ได้จึงเป็นเพียงรูปแบบของการหมุนเวียนในระบบการใช้จ่ายเท่าที่สามารถจดบันทึกได้

ตารางที่ ๑๗ การใช้รถไถและเครื่องสูบน้ำ

ขนาดที่กิน (ไร่)	หนองไทร		หนองไม้แก้ว		บางเสวี	
	ใช้รถไถ	ใช้เครื่องสูบน้ำ	ใช้รถไถ	ใช้เครื่องสูบน้ำ	ใช้รถไถ	ใช้เครื่องสูบน้ำ
เล็ก (๑-๑๔)	-	๑๓.๔	๖๖.๓	-	๘๕.๓	-
กลาง (๑๕-๔๔)	๕.๒	๑๕.๘	๓๕.๐	-	๑๐๐.๐	-
ใหญ่ (๔๕ ขึ้นไป)	๘.๓	๑๖.๓	๓๖.๒	-	-	-
รวม	๑๓.๕ (๓)	๔๕.๕ (๑๒)	๑๓๗.๕ (๕๘)	-	๑๘๕.๓ (๑๓)	-

ตารางที่ ๑๘

แสดงสถานะการใช้จ่ายและรายได้ของเกษตรกรตัวอย่าง

ครอบครัว ตัวอย่าง	รายได้							รายจ่าย				
	ข้าว	มัน	อ้อย	ผัก	หมู	อื่นๆ	อื่นๆ	เครื่องทุ่นแรง และสัตว์เลี้ยง	ปุ๋ย	จ้าง แรงงาน	อาหาร	อื่นๆ
๑. บุญธรรม	๗,๒๖๐	๑,๗๐๒	-	๔,๐๕๓	๑๔,๑๔๕	๑๑,๕๐๐	-	๔,๑๖๓.๕๐	๔,๑๔๑	๕๐๖	๑๖,๔๑๖	๕๐๐.๕๐
๒. สงวน	๑,๖๗๐	-	-	๑๖๘.๕๐	๗,๖๐๐	๑๒,๖๐๐	๘,๐๐๐	๑๕.๕๐	-	-	๗,๕๔๘	-
๓. หลิม	๓,๖๕๐	๕,๖๓๐	-	๑๑๘	-	๕,๗๖๐	-	๗๑.๕๐	๕๑	๕๕๔	๑๒,๕๐๔	๗๗๐
๔. สว่าง	๓,๕๕๗	๗,๕๕๗	-	๑๓,๕๕๕	๑๕,๘๗๓	-	-	-	๕๓๑	๗๕๐	๘,๕๘๐	๒,๕๕๕
๕. งาม	๕,๑๒๕	๑๑,๖๗๗	-	-	-	-	-	-	๒,๘๕๐	-	๕,๓๒๕	๒๐๕
๑. เก่ง	-	๓๐,๐๐๐	๑,๖๗๑	-	-	-	๑๐,๑๕๕	๑,๘๐๐	๒,๘๐๐	๑๕๗	๕,๐๔๔	-
๒. สว่าง	-	๕,๐๘๓	๗,๐๐๐	-	-	๔,๘๐๐	-	๕๐	๒,๐๐๐	๕,๑๒๕	๗,๕๕๗	๕,๐๑๐
๓. บุญมี	-	๑๒,๒๕๑	๒๖๖,๕๐๐	๒๐๐	-	๑,๒๐๐	๔,๓๐๐	-	๑,๖๐๐	๑,๘๑๐	๑๗,๕๕๖	๗,๕๗๓
๔. อังจิ๋ว	-	๔,๒๐๐	๔,๖๒๐	-	-	-	-	-	๕๘๕	๘๕๐	๕,๕๑๓	๑,๕๕๐
๕. เหวงกฤษ	-	๔,๕๐๐	๓,๐๐๐	-	-	-	๑๕,๐๐๐	-	-	-	๑๕,๑๓๒	-
๑. สงวน	-	-	-	-	-	๒๔,๐๐๐	-	-	๕๖๕	-	๘,๒๐๗	-
๒. สันต์	-	-	-	-	-	๗,๑๕๕	-	-	-	๑,๐๕๑	๖,๗๖๗	-
๓. สายบัว	-	-	-	-	-	๑๖,๑๕๗	-	-	-	-	๑๓,๕๕๕	-
๔. นิม	-	-	-	-	-	๑๒,๐๐๐	๓๐๐	-	-	-	๑๒,๐๓๐	-
๕. แจ	-	-	-	-	-	๓๖,๐๐๐	-	-	-	-	๓๕,๕๘๐	๑๐,๘๐๐

หมายเหตุ: หน่วยเงิน: งานรับจ้างบริการ รับราชการ ค้าขาย บวระมณ อื่น ๆ หมายถึง ค่าเสื่อผ้า ยารักษาโรค ค่าใช้จ่ายวันเวียง ทำบุญ

สภาวะการเงินของแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันจากตารางที่แสดง ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมเศรษฐกิจที่แตกต่างกันข้างต้น เพื่อที่จะได้เห็นอย่าง ชัดเจน จึงได้แยกพิจารณาแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่บ้านหนองไทร

หมู่บ้านหนองไทรเป็นชุมชนชาวนาชาวไร่และมีการทำสวนผักและพืชสวนรายได้ ต่างๆจึงพบว่ามีทั้งรายได้ประจำปีภายหลังการเก็บเกี่ยวพืชผล และจากการขายพืชผัก ผลไม้ อีกทางหนึ่ง รายได้ที่ได้จากการขายผลผลิตจากไร่นาส่วนใหญ่จะเป็นรายได้เงินสด เพราะปลูก ในที่ดินของตนเอง และนำผลผลิตไปขายเอง หรือแม่ในที่ดินที่ตองเช่า เจ้าของที่ดินจะไม่ เกี่ยวข้องกับการซื้อขายเหมือนหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว ซึ่ง เจ้าของที่ดินจะเป็นผู้รับซื้อทั้งหมด

สำหรับรายได้ที่ได้จากการขายชาวนั้น ชาวนานจะขายเฉพาะเวลาที่ค่าควา เหลือกินและจะขายในราคาที่ยุติธรรม โดยจะติดต่อกับโรงสีทั้งในหมู่บ้าน และโรงสีที่ ตลาดอำเภอ รายได้เงินสดจากผัก ผลไม้ก็เช่นกัน จะรับเงินจากผู้ซื้อทันทีเมื่อสินค้าไปถึง

หมู่บ้านหนองไทรเป็นหมู่บ้านที่มีการประกอบอาชีพหลายอย่าง เพื่อที่จะให้เห็น ขอบที่จริงของสภาวะการเงินจึง เสนอครัวเรือนเกษตรกรรมตัวอย่างซึ่งประกอบไปด้วยอาชีพ ทำนา ทำไร่ และสวนผักกล้วย คือ ครอบครัวของนายบุญธรรม มีสมาชิก ๕ คน ครอบครัว นี้มีที่ดินประมาณ ๕๐ ไร่ ไร่ทำนาและทำไร่มันสำปะหลังประมาณ ๓๕ ไร่ ที่เหลือ ๕ ไร่ นั้น ไร่ทำสวนผักและผลไม้ รายได้ที่ได้จากการเกษตรกรรมของครอบครัวนี้มีรายได้ประจำจาก การทำสวนผักการกักเงินอาจเป็น ๕-๖ วันต่อหนึ่งครั้ง รายได้จากผักไม่สม่ำเสมอทุกวัน แลวแต่จำนวนมากหรือน้อย งานประจำของแม่บ้านอีกอย่างหนึ่งคือ ให้อาหารสัตว์ ครอบครัว นี้จะเลี้ยงหมูประมาณ ๑๐ ตัว อาหารสัตว์นอกจากจะไปปลายข้าวหรือรำแล้วจะหาผักหมูเอง ได้แก่ ผักบุ้ง และต้นกล้วย สิ่งที่จะต้องซื้อในบางครั้งคือ หัวอาหาร ปลายข้าว ผลกำไรที่ได้ จากการขายหมูค่อนข้างเป็นผลกำไรที่งดงาม เพราะรำหรือปลายข้าวจะไ้จากข้าวเปลือกใน

ในยุ้งของคนเป็นส่วนมาก เมื่อนำข้าวเปลือกไปสีเอง สำหรับมันสำปะหลังซึ่งปลูกประมาณ ๑๕ ไร่นี้จะขายเป็นรายได้ปีละครั้ง ในช่วงที่มันกำลังโตเต็มที่ หัวหน้คร้วเรือ้นมักจะออกหาของป่า เช่น หาซื้อเหลียว^{๑๓} ทั้งรับซื้อและเก็บเอง เมื่อรวบรวมได้จำนวนพอขาย ก็จะนำไปขายในตลาดอำเภอนันทนิคม รายได้อีกทางหนึ่งของครอบครัวนี้ก็คือ รายได้จากการรับราชการ เป็นครูของบุตรชายคนโต เงินที่หามาได้จะให้หัวหน้คร้วเรือ้นทั้งหมด และจะขอใช้เมื่อต้องการ บุตรคนรองที่เป็นชายจะช่วยแม่ทำสวนผักและดูแลกิจการในไร่นา ส่วนน้องคนเล็กเป็นหญิง อยู่ในระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

รายจ่ายของครอบครัวนี้จึงมีเพียงส่งเสียให้บุตรรับการศึกษา ใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ยารักษาโรค การทำบุญและเที่ยวสนุกเพื่อการพักผ่อน สำหรับการจ้างแรงงานในไร่นานั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการลงแขกเอาแรงงานมากกว่าการจ้างแรงงาน สถานะการเงินของเกษตรกรอยู่ในฐานะค่อนข้างมั่นคง ทั้งนี้ก็เพราะมีการลงทุนและพัฒนาในที่กิน ซึ่งเป็นของตนเองตลอดเวลา

เพื่อที่จะได้เปรียบเทียบกับครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจนหรือพอมือพอกิน คือครอบครัวนายหลิม ครอบครัวนี้มีสมาชิกที่อยู่ ๕ คน หัวหน้คร้วเรือ้นเป็นโรคปอด ทำงานไม่ได้ ผู้ที่เป็นแรงงานในไร่นาได้แก่ ภรรยา บุตรชาย ๓ คน และสะใภ้ ๑ คน ครอบครัวนี้มีที่ดินทำนาเพียง ๑๐ ไร่ และมีที่ทำไร่ประมาณ ๒๐ ไร่ รวมทั้งสวนควย รายได้ที่ได้ประจำปีคือ มันสำปะหลังและรายได้จากข้าว ถ้าหากเก็บเกี่ยวได้ผล บุตรชายคนโตจะทำงานเป็นช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ในฤดูว่างจากงานไร่นา บุตรชายคนรองจะเข้าเมืองรับจ้างขับรถบรรทุก ส่วนน้องชายสุดท้องจะเฝ้าบ้านหรือรับจ้างแรงงานเกษตรกรรม ถ้ามีคนมาจ้างวาน รายได้ที่ได้จากไร่นาจะมีเพียงปีละครั้ง ภายหลังจากการเก็บเกี่ยว บุตรชายคนโตจะทำหน้าที่เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ถึงแม้จะแต่งงานแล้วก็ยังังคงไม่แยกเรือนออกไป ส่วนภรรยานายหลิมซึ่งมีอายุแก่มากแล้ว นอกจากจะช่วยหาปลา เก็บผัก ยังทำหน้าที่เลี้ยงหลาน ส่วนลูกสะใภ้จะดูแลบุตร

^{๑๓}พืชชนิดหนึ่งขึ้นเองในป่า มีรสเผ็ดใช้เป็นยาสมุนไพร จำพวกเครื่องเทศ

คนที่สอง การที่บุตรชายคนโตต้องเลี้ยงดูทั้งครอบครัวนับเป็นงานหนักเพราะงานอาชีพช่างไม้ไม่แน่นอน รายได้จึงไม่แน่นอนแล้วแต่ผู้จ้างจะจ้าง ส่วนบุตรคนที่เข้าเมืองเพื่อทำงานขับรถจะมีรายได้เลี้ยงเฉพาะตัวเองเท่านั้น ไม่พอส่งเสียทางบ้านได้

รายจ่ายของครอบครัวนี้เริ่มตั้งแต่ ค่ายารักษาโรคปอดของนายหลิม หลานที่กำลังโตอีก ๓ คน คนแรกเรียนโรงเรียนประจำหมู่บ้าน คนที่สองกำลังหัดผูกและคนสุดท้ายกำลังแม่เบา ภาระที่จะต้องใช้จ่ายเลี้ยงดูบุตรและบิดานับเป็นงานหนักอยู่แล้ว จึงมีชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน คุยเหตุนักทุกคนจึงต้องทำงานเพิ่มไม่อยู่ว่างๆ ภายหลังถูกการเก็บเกี่ยว รวมทั้งภรรยาของหลิมซึ่งอายุมากแล้ว จะใช้แรงงานดูแลหลานหรือหาปลาตามหนอง บึง ซึ่งเป็นงานเบา เพื่อทำปลาเค็ม ปลาร้า ไวกินยามขัดสน

การที่ชาวบ้านสามารถอยู่กันได้โดยไม่เคียดแค้นเท่าไรนักก็เพราะว่า ทุกครัวเรือนมักจะทำนาอย่างน้อยก็มีข้าวไว้รับประทานไปตลอดทั้งปี รายได้ต่างๆ ที่ใช้แรงงานทั้งงานฝีมือและงานเกษตรกรรมจะเป็นค่าอาหาร ยารักษาโรค โอกาสที่จะใช้จ่ายเงินทองในทางรื่นเริงนั้นพบน้อยในครัวเรือนเกษตรกรรมที่หนองไทร ไม่ว่าจะ เป็นครัวเรือนที่พอมีกินหรือรำรวย

อย่างไรก็ตาม ความขัดสนก็อาจเกิดขึ้นได้เกี่ยวกับเงินทองจึงมีการหยิบยืมกันบ้างในระหว่างญาติหรือเพื่อนบ้าน แต่ก็เป็นเพียง เหตุการณ์เฉพาะหน้าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งจะไถ่กล่าวต่อไป สำหรับครอบครัวเกษตรกรรมอื่นๆ จะพบว่า มีลักษณะและวิถีชีวิตใกล้เคียงและเช่นเดียวกับครอบครัวนี้ ข้อแตกต่างถ้ามีก็เป็นเพียงส่วนปลีกย่อย การใช้จ่ายเป็นแบบประหยัด ไม่มีแหล่งอันเป็นสิ่งจูงใจในการจับจ่าย คือ ตลาดหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไปตลาดอำเภอ ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น

หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว

เนื่องจากเป็นหมู่บ้านชาวไร่ สภาพแวดล้อมทางสังคมเศรษฐกิจแตกต่างกับหมู่บ้านแรกอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ลักษณะทางประชากรและความมั่นคงในที่ดินก็มีลักษณะที่แตกต่างกันด้วย

ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินของเช่า ชาวไร่ไม่มีความแน่ใจที่ยึดถือและอารักขาที่ดิน ทำกินตลอดไป การอพยพเคลื่อนย้ายจึงมีบ่อยครั้ง ลักษณะดังกล่าวจะสนับสนุนให้สถานะการเงินของเกษตรกรตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนายทุนผู้เป็นเจ้าของที่ดินตลอด โดยเฉพาะที่มีข้อตกลงในการเช่าที่ดินที่ผู้ทำไร่จะต้องขายผลิตภัณฑ์ทั้งหมดแก่เจ้าของที่ดิน การไถรดโล ปุ๋ย หรือแม้กระทั่งอาหาร ชาวไร่ก็สามารถเบี่ยงจากเจ้าของที่ดินได้ ตามแต่เจ้าของที่ดินจะกำหนดราคา ซึ่งหมายถึงรวมทั้งค่าดอกเบี้ยของราคาสินค้าที่ขอเบี่ยง สถานะการเงินทั้งหมดเป็นเพียงบัญชีที่ติดอยู่กับบริษัทหรือร้านค้าของเช่าที่ซื้ออาหารมารับประทานล่วงหน้า และจะจ่ายค่าอาหารหรือดอกเบี้ยภายหลังที่ขายผลิตภัณฑ์ได้ เพื่อที่จะได้เห็นสภาพความเป็นอยู่เกี่ยวกับสถานะการเงินจึงขอเสนอตัวอย่างครอบครัวเกษตรกรรวมคือ ครอบครัวนางบุญมี วัย ๕๐ ปี เป็นหม้าย ครอบครัวนี้มีสมาชิก ๗ คน โดยมีบุตรชาย ๒ คน แต่งงานแล้วหนึ่งคน และอาศัยอยู่ในครัวเรือนนี้ด้วยกัน และหลานอีก ๓ คน นางบุญมีได้เช่าที่ดินจากบริษัทแบ่งมันประมาณ ๒๐ ไร่ ที่ดินที่เช่าเป็นแบบเกี้ยว คือจะต้องขายผลิตภัณฑ์เป็นมันให้แก่เจ้าของที่ดิน สำหรับที่ดินแปลงอื่นไม่ปลูกมันจะเช่าปลูกอ้อยเพื่อขายเองต่างหาก

รายได้ที่โตของครอบครัวนี้คือ รายได้จากบริษัทแบ่งมันภายหลังที่ขายผลิตภัณฑ์และหักบัญชีการเช่ารดโล หรือเบี่ยงปุ๋ยล่วงหน้า ราคาต่างวาทที่โตจากมันจะต่ำกว่าราคาของตลาด ทั้งนี้เพราะเจ้าของที่จะหักค่าเช่าที่ดินไปในตัวรายได้ทางที่สองคือ รายได้จากการขายอ้อย ซึ่งเป็นสิทธิของผู้ปลูกเอง จะขายราคาเท่าไรก็ได้ แต่จะต้องเสียค่าเช่าไร่ละ ๗๕ บาท ในบางปีรายได้จากการอ้อยซึ่งต้องเช่าที่ดินอาจไม่มากกว่ามัน รายได้ที่สามคือ ถ้าสามารถซุกคูดหาหัวมันที่ตกค้างที่ฝังกินอยู่โดยไม่พบเมื่อซุกครั้งแรก มันเหล่านี้จะขายเองราคาตามท้องตลาดทั่วไป เป็นข้อยกเว้นที่ทางบริษัทให้ประโยชน์แก่ผู้ปลูก ประการสุดท้ายจะมีรายได้จากการ

รับจ้างแรงงานในไต้หวันละ ๒-๒๕ บาท แล้วยังจะจ้าง

สำหรับรายจ่ายนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหาร เสื้อผ้า บุหรี่ ทำบุญตามประเพณีจีน เช่น ถวายจัน สารท ไหว้เจ้าต่างๆ นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวไร่ว่างไปนิยมเล่นการพนัน ซึ่งเป็นทั้งรายได้และรายจ่าย ในขณะเดียวกันเพราะไม่แน่ว่าจะได้หรือเสีย อย่างไรก็ตามพบว่า ชาวไรที่สามารถที่จะกู้เงินได้จากแหล่งชุมชนแล้ว โดยไม่ต้องมีสัญญา เพียงแค่จอกำหรือบันทึกลงไว้ แล้วจะจ่ายเงินภายหลัง เมื่อขายผลผลิตได้

อีกตัวอย่างหนึ่งสำหรับครัวเรือนที่มีการเพาะปลูกข้าว คือครอบครัวนายเต็ง จะพบว่า การที่มรดกของตนเอง และเป็นที่น่าคายนั่นน่าจะมีคามมั่นคงในอาชีพที่ดีกว่า แต่จากการศึกษาครั้งนี้จะพบว่า ครัวเรือนที่ทำนาจะทำไร่ควบคู่กันไปด้วยในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้บางครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะทำไร่มากกว่า เพราะคุณภาพของดินที่ไม่เหมาะทำนาประการหนึ่งและการทำนาเป็นงานค่อนข้างเสี่ยงในสภาพภูมิประเทศที่แวดล้อมด้วยไร่มัน และอ้อยเพราะจะเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของหนูและพังพอน ซึ่งมีมาก ด้วยเหตุนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่จึงนิยมที่จะปลูกมันหรืออ้อยให้เหมือนกันมากกว่า เพราะสะดวกในการขายสู่ตลาด

สรุปภาวะการเงินของหมู่บ้านหนองไทร ถึงแม้จะไม่เป็นเจ้าของที่ดินเอง แต่ก็สามารถเลี้ยงครอบครัวได้พอมีพอกิน ครอบครัวที่ขาดแคลนนอกจากจะกู้ยืมจากเจ้าของที่ดินแล้วยังสามารถได้จากเพื่อนบ้านหรือร้านค้าได้ในตลาดหมู่บ้าน ความเพียงพอรายจ่ายกับรายได้อาจเปลี่ยนแปลงได้เสมอ แต่ส่วนมากจะอยู่ในระดับเดียวกัน

หมู่บ้านบางเสวี

เนื่องจากสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านนี้มีใช้เป็นชุมชนเกษตรกรรมอย่างแท้จริง เป็นชุมชนประมงและการค้า สภาพการเงินของเกษตรกรในการใช้จ่ายภายในครอบครัวและรายได้จากการเกษตรกรรมอาจนับว่าเป็นเพียงรายได้เสริมเท่านั้น เพราะจากข้อเท็จจริงแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายได้จากทางอื่น ตัวอย่างจากครอบครัวเกษตรกร คือครอบครัว

ของ ร.ท. สายบัว หัวหน้าครัวเรือนนี้ได้ออกจากราชการและมาทำไร่มัน ไร่ไถ่ส่วนหนึ่งมาจากเงินบ้านญาติส่วนภรรยาจะทำการค้าขายเล็กๆน้อยๆ คือขายอาหารประเภทผักสด เนื้อปลา โดยตั้งเป็นร้านแผงลอยหน้าบ้าน ลูกสาวจะทำงานรับจ้างซักผ้าเสื้อผ้าเป็นประจำ ส่วนลูกชายที่กำลังอยู่ในวัยรุ่นจะออกทะเลหาปลา โดยเป็นลูกเรือประมง รายได้จากการเกษตรกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ทั้งหมด ครอบครัวนางสตันเป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่มีไร่มันของตนเอง แต่ขาดแรงงานจึงให้คนอื่นเช่า ส่วนหนึ่งจะดูแล้วยตนเอง สมาชิกในครัวเรือนไม่สนใจงานทำไร เพราะมีรายได้ทำกวางอัน เมื่อเปรียบเทียบกับจึงไม่ต้องการที่จะมีชีวิตในการทำไรเหมือนพ่อ แม่

สำหรับการใช้จ่ายในครอบครัวนั้น เนื่องจากเป็นชุมชนที่คงแบบแออัด มีร้านค้าบริการหรือตลาดหมู่บ้าน การหมุนเวียนของเงินตราจึงสูงกว่าหมู่บ้านอื่น ทั้งนี้เพราะลักษณะการประกอบอาชีพประมง เป็นอาชีพที่ทำรายได้สูง จะมีอิทธิพลสำคัญต่อการใช้จ่าย ชี้อาชีพของประชากรในหมู่บ้าน

เมื่อเปรียบเทียบสถานะการเงินของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้านแล้วจะเห็นได้ว่าหมู่บ้านหนองไทรซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีสภาพทางสังคมค่อนข้างโศกเศว ต้องอาศัยชุมชนภายนอกในทางเศรษฐกิจการซื้อขาย มีวิถีชีวิตในสังคมเหมือนกันมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีความมั่นคงในอาชีพ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง การดำรงอยู่เป็นแบบประเพณี อิทธิพลทางศาสนาและการรวมกลุ่มมีมาก การใช้จ่ายใช้สอยเป็นแบบประหยัด และเพื่อการอยู่รอด หรือตอบสนองความต้องการที่จำเป็นจริงๆ ส่วนหมู่บ้านหนองไผ่แก้วซึ่งเป็นชุมชนชาวไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพการถือครองที่ดินเป็นผู้เช่ามากกว่าเป็นเจ้าของที่ดินเอง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่ากับเจ้าของที่ดินเป็นไปตามข้อตกลงที่ชาวไร่จะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบตลอดเวลาการใช้จ่ายและการหมุนเวียนของเงินมีน้อยกว่าหมู่บ้านหนองไทร เพราะการขายผลผลิตจะคิดบัญชีกันภายหลัง แต่ในระหว่างที่รอเพื่อเก็บเกี่ยวนั้น ชาวไร่จะต้องกินต้องใช้จึงต้องกู้ยืม หรือเบียดจากเจ้าของที่ดินล่วงหน้า ภายใต้งานการหมุนเวียนเงินสกลจึงมีน้อย การซื้อขายเป็นแบบเครดิตและกู้ยืม

เป็นส่วนมาก สำหรับหมู่บ้านบาง เสร์นั้น เกษตรกรมีรายได้จากทางอื่นมากกว่าที่ได้จากการขายผลิตภัณฑ์ ซึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการขายของชำเล็กน้อยๆ รายได้จากการเกษตรจะอยู่ในอันดับรอง การที่ครัวเรือนเกษตรกรหันมาประกอบอาชีพเหล่านี้ก็เพราะมีโอกาสที่จะขายสินค้าอื่นๆ ได้ทั้งนี้ก็เพราะมีสภาพชุมชนที่สนับสนุนให้ทำได้

ข. การกู้ยืมหนี้สิน จากการศึกษาเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกรรวมในแต่ละหมู่บ้าน พบว่า ทุกหมู่บ้านเกษตรกรจะมีหนี้สินกันทุกหมู่บ้าน

จากข้อมูลที่แสดงการเป็นหนี้สิน (ตารางที่ ๑๘) จะเห็นได้ว่า ร้อยละ ๔๕.๗ ที่หนองไทรร้อยละ ๓๖.๑ ที่หนองไผ่แก้วและร้อยละ ๔๖.๑ ที่บางเสร์ เป็นผู้มีหนี้สิน แหล่งที่มาของเงินกู้จะยืมจากญาติและเพื่อนบ้าน ณ หมู่บ้านหนองไทรและบางเสร์ ส่วนหมู่บ้านหนองไทรมักจะกู้ยืมจากพ่อค้า จากร้านค้าในตลาดหมู่บ้าน ทั้งนี้ก็เพราะเพื่อนบ้านหรือญาติอยู่กระจัดกระจาย การกู้ยืมเงินจะสะดวกกว่า ถ้าได้ไปตลาดและร้านค้าต่างๆก็มักจะเป็นขาประจำอยู่แล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวบ้านไม่นิยมกู้ยืมเงินจากสถาบันทางการเงิน ไม่ว่าจะเป็นธนาคารเพื่อการเกษตร ธนาคารเอกชน หรือสหกรณ์

ในตารางที่ ๒๐ จะพบว่า การกู้ยืมเงินในหมู่บ้านทั้งสามแห่ง ส่วนใหญ่เป็นการกู้ยืมโดยไม่เสียดอกเบี้ย และไม่มีกำหนดเวลาตายตัวว่าจะต้องชำระเมื่อใด ซึ่งหมายถึงถ้าหากมีเงินที่จะชำระเมื่อใดก็ได้ อย่างไรก็ตาม พบว่า ส่วนใหญ่กำหนดเวลามักจะประมาณ ๑-๒ เดือนเป็นอย่างน้อย นอกจากการกู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ยแล้ว การที่มีผู้คิดดอกเบี้ยส่วนใหญ่จะอยู่ในอัตราค่าเพียงร้อยละ ๑-๒ ต่อเดือนมากที่สุด

จากการศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การกู้ยืมเงินดังกล่าวของหมู่บ้านแต่ละแห่งขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและสังคมและลักษณะของการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ หมู่บ้านบางเสร์เป็นหมู่บ้านชายทะเล มีการประกอบอาชีพหลายอย่าง การอยู่รวมกันเป็นไปอย่างแออัด มีการพบปะเพื่อนบ้านและญาติตลอดเวลา การกู้ยืมเงินมาจากญาติและเพื่อนจึงมาก ทำนองเดียวกันที่หนองไทร ลักษณะการประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรม ลักษณะการตั้งบ้านเรือนถึงแม้

ตารางที่ ๑๕   แสดงภาวะการเป็นหนี้ และแหล่งที่มาของเงินกู้

	หนองไทร	หนองไผ่แก้ว	บางเสวี
ญาติ	๒๘.๙	๒๖.๗	๒๓.๘
เพื่อนบ้าน	๒๘.๙	๖.๗	๒๘.๖
พอลคา	๒.๖	๑๖.๗	๔.๕
นายทุน	๒.๖	๓.๓	๑๑.๙
เพื่อน ร้านค้า	๓.๙	๖.๗	-
ธนาคารเกษตรฯ	๕.๓	-	๑.๕
ธนาคาร	๕.๓	๓.๓	๒.๙
สหกรณ์	-	-	๔.๙
อื่น ๆ	๓.๙	๙.๙	๑๓.๘
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
	(๓๘)	(๓๐)	(๖๗)
เปอร์เซ็นต์ ของบัญชี	๔๕.๗	๓๖.๑	๕๖.๑
รวมทั้งหมด	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
	(๘๓)	(๘๓)	(๑๑๙)

ตารางที่ ๒๐ แสดงดอกเบี้ยและระยะเวลาเงิน

ระยะเวลา	ไม่มีดอกเบี้ย	ร้อยละ ๑-๒	ร้อยละ ๓-๔	ร้อยละ ๕-๖	ร้อยละ ๗-๘	ร้อยละ ๙-๑๐	ร้อยละ ๑๑	ขึ้นไป	ไม่ตอบ
๑-๒ เดือน	๖	-	-	๑	-	-	๑	๑	๑
๓-๔ เดือน	๒	๔	-	-	-	๑	-	-	-
๕-๖ เดือน	๒	๒	-	-	-	-	-	-	-
๗-๑๑ เดือน	๑	๒	-	-	-	-	๑	-	-
๑-๒ ปี	๓	๕	๓	๑	-	-	๑	-	-
๓-๕ ปี	๒	๒	-	-	-	-	-	-	-
๕ ปีขึ้นไป	๕๓	๑๔	๖	๑	-	๓	๒	๓	๓
รวม	๗๑ (๕๖.๖)	๓๖ (๒๖.๗)	๙ (๖.๖)	๓ (๒.๓)	-	๔ (๒.๙)	๕ (๓.๗)	๗ (๕.๒)	

N = ๑๓๕

๐๐

จะอยู่อย่างระจัดกระจาย แตกมความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น เป็นเพื่อนบ้านที่อพยพเข้ามาชานาน การกู้ยืมเงินมาจากญาติและเพื่อนบ้านมาก สำหรับหมู่บ้านบาง เสริมการกู้ยืมจากญาติและพ่อค้า มากก็เพราะความสะดวกที่เขามาติดตอในตลาดการใช้วิธีเบิกอาหารสด โดยจะคิดราคาอาหาร เช่นเคี้ยวกับการกู้เงินสด โดยที่อยู่กันอย่างระจัดกระจาย และอพยพมาจากที่ต่างๆกัน เพื่อนบ้านเรือนเคียงมีความสนิทสนมน้อยกว่า

ตลาดหมู่บ้านและการขายผลิตผลเกษตรกรรม

ตลาดในความหมายของการศึกษาคั้งนี้ นอกจากจะมีความหมายที่หมายถึง แหล่งซื้อขายข้าวของสินค้าต่างๆในหมู่บ้านหรือในตำบลแล้ว ยังมีความหมายอีกประการหนึ่ง คือ เป็นขอบขายของการขายผลิตผลเกษตรกรรมจากไร่ นาไปสู่แหล่งรับซื้อหรือโรงงานแปรรูป โดยเกษตรกรจะนำไปขายเองในเมืองหรือขายแก่โรงงานในหมู่บ้าน การซื้อขายผลิตผลนี้อาจเปลี่ยนแปลง ได้ตลอดเวลาซึ่งจะขึ้นอยู่กับโอกาสความสะดวกและราคาของท้องตลาด

๑. ตลาดหมู่บ้าน

หมู่บ้านหนองไทร ไม่พบลักษณะที่เป็นตลาดสดหรือตลาดหมู่บ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ นอกจากมีโรงงานเพียง ๒-๓ แห่ง ที่จำหน่ายสินค้าที่จำเ็นเท่านั้น ลักษณะของชุมชน เป็นเกษตรกรรมที่มีการทำนาและทำไร่ ตั้งบ้านเรือนระจัดกระจายไปตามที่คืนที่ถ่อครอง ไร่ราคาที่มีอยู่กตั้งอยู่ห่างกันไม่มีการแข่งขันทางคานคขาย สินค้าที่จำหน่ายเป็นข้าวของใช้ อาหารสด เมื่อขาดเหลือชาวบ้านจะไคหาซื้อไคง่าย เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะพัฒนาหรือขยายการตลาด ยังไม่พบว่ามีควมสำคัญอย่างไค ทั้งนี้ก็เพราะหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้ตลาดเทศบาลอำเภอประการหนึ่ง และระหว่างตลาดสุขาภิบาลตำบลทุ่งเหียง ซึ่งสามารถคักตอ ทั้งสองแห่งได้โดยสะดวก

หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว มีลักษณะที่เป็นตลาดระดับหมู่บ้าน ถึงแม้เกษตรกรจะอาศัยกระจัดกระจายไปตามที่ถือครองก็ตาม แต่มีประชากรกลุ่มหนึ่งที่อาศัยภายในแหล่งชุมชนของหมู่บ้าน ซึ่งมีโรงงานน้ำตาลทรายตั้งอยู่ ตลาดหมู่บ้านจะประกอบด้วยโรงงานที่มีสินค้าหลายในแห่งเดียวกันหลายร้าน นอกจากนี้ยังมีร้านค้าบริการตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม ซ่อมจักรยานยนต์ ตลอดจนร้านจำหน่ายสุรา อาหาร ตลาดหมู่บ้านมีความจำเป็นต่อชาวไร่มา เพราะการที่เดินทางมาซื้อในหมู่บ้านจะสะดวกกว่าที่จะเดินทางไปตลาดสหเทศบาล หรือ สุขาภิบาลที่อำเภอหรือในเมือง

หมู่บ้านบางเสวี ชุมชนนี้มีลักษณะแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในหมู่บ้านบางเสวี เป็นชุมชนที่แออัด เกษตรกรจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ อาชีพของประชากรจึงมีความแตกต่างกันมากที่สุด ลักษณะของตลาดหมู่บ้านจึงไม่มีขอบเขตจำกัด เช่นเดียวกับหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะเดียวกัน อาจตั้งเป็นร้านจำหน่ายขนม อาหาร ไร่วันใดวันหนึ่ง หรือไม่ขายก็ได้ อยากรไวกก็ตาม ลักษณะตลาดหมู่บ้านบางเสวีจะมีการค้าขายและบริการมากชนิดกว่า เช่นมีร้านค้าขายส่ง ร้านตัดเสื้อผ้า สถานรักษาโรคโดยนายแพทย์ปริญญา ร้านจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง บังกาโลว์ เป็นต้น ลักษณะตลาดดังกล่าวจะสามารถบริการประชากรในชุมชนได้รวมทั้งชาวประมงและนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้ ถึงแม้จะมีรถประจำทางวิ่งระหว่างตลาดเทศบาลที่ติดกับซึ่ง เป็นตลาดใหญ่ แต่สินค้าคงกล่าวที่จำหน่ายทั้งในตลาดหมู่บ้านและสหทัยจะมาจากแห่งเดียวกัน คือ จังหวัดชลบุรี ศูนย์กลางใหญ่นั้นเอง

๒. ตลาดและแหล่ง รับผิดชอบผลิตผลเกษตรกรรวม

๑. ตลาดและการขายมันสำปะหลังของ เกษตรกร มันสำปะหลัง เป็นพืชเศรษฐกิจซึ่งก่อให้เกิดการอุตสาหกรรม การค้าและขบวนการผลิต สามารถจำแนกได้ดังนี้

ก. การขายผลิตผลของ เกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินเอง จะเป็นผู้ปลูกเองและขายเอง หรือผ่านคนกลางในท้องถิ่นเพื่อนำผลิตผลเข้าสู่โรงงานแปรรูปในจังหวัดหรือ

อำเภอบึงสามพัน และออกสู่ตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ชาวไร่มันจะขายหัวมันของตนแก่แหล่งรับซื้อซึ่งตั้งอยู่บริเวณชานเมืองจังหวัดชลบุรี หรือที่เรียกว่า "เนินเต็ง" เนินเต็งจะเป็นแหล่งรับซื้อขนาดใหญ่ทั้งที่เป็นโรงงานขนาดเล็กเพื่อแปรสภาพหัวมันให้เป็นมันเส้นและมันเม็ก รวมทั้งเป็นโรงงานโม่มันและสาครูเป็นผู้เป็นเจ้าของหัวมันเองที่อยู่ไม่ไกลเมืองเท่าใดจะนำมันสำปะหลังบรรทุกมาขายเอง เพราะไม่ต้องการเสียค่านายหน้าหรือมานพอคาคคนกลาง นอกจากบางครั้งเร็ววันที่ไม่มีเวลาหรือแรงงานก็จะขายให้แก่พวคนายหน้าที่เป็นเจ้าของรถเองวิ่งเข้ามารับซื้อในหมู่บ้าน ลักษณะเช่นนี้พบน้อยมากในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว และหนองไทร แต่จะปรากฏเสมอที่บางเสวี เพราะตัวหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างแหล่งรับซื้อหรือโรงงานมาก ผู้ที่นำมันสำปะหลังไปขายเองโดยเช่ารถบรรทุกนั้นส่วนมากจะรู้จักแหล่งรับซื้อดี หรือเป็นขาประจำอยู่กับโรงงานใดโรงงานหนึ่ง ในบริเวณเนินเต็งนี้เองจะมีการบริการประเภทหนึ่งคือ โรงซัง ซึ่งมีความจำเป็นในลักษณะเดียวกับรถบรรทุกคือ อำนวยความสะดวกแก่การซื้อขาย คือเมื่อชาวไร่นำผลิตผลมาจำกัติดอกกับเจ้าของโรงงานก่อน เกี่ยวกับการตีราคา คุณภาพของมัน เมื่อตกลงราคาใดแล้วจะเอาเข้าซังทั้งรถและมัน เมื่อไถนำหนักรวมแล้วทางโรงซังจะออกตั๋วเป็นหลักฐาน หลังจากนั้นรถบรรทุกจะนำมันทั้งหมดไปให้ทางบริษัทแล้วจึงกลับนำรถมาซังอีกครั้ง เพื่อทราบน้ำหนักของมันซึ่งหักน้ำหนักของรถออกและรับเงินค้ำมันจากโรงซังไปเป็นเสร็จการซื้อขาย ต่อมาภายหลังทางโรงซังถึงจะไปตีราคามันพร้อมคอกเบี้ยจากโรงงานอีกครั้งหนึ่ง

ข. การขายผลิตผลของเกษตรกรที่เป็นลูกไร่ไม่มีเจ้าของที่ดิน ลูกไร่จะมีลักษณะคล้ายลูกจ้างของชาวไร่ กล่าวคือมีไ้เช่าที่ทำกิน แต่ไปอาศัยในที่กินของนายทุนหรือบริษัทเพื่อทำประโยชน์จากที่ดินผืนนั้นๆ นายทุนจะเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมด เช่น ชาวสวน ยารักษาโรค นอกจากนี้ยังสามารถหยิบยืมเงินทองได้อีกด้วย เวลาซุกหัวมันไ้แล้ว มันทั้งหมดจะต้องขายให้แก่เจ้าของที่ดินเพียงรายเดียวจะขายให้ใครอื่นไ้ไม่ได้ ราคาที่เช่นกัน เจ้าของที่ดิน

ก็จะเป็นผู้กำหนด ถ้าหากจะปลูกพืชอื่นถ้าหากเป็นพืชที่จะทำรายได้ให้แก่ลูกไร่ เช่น อ้อย ก็จะต้องเช่าที่ดินแปลงนั้นๆ อีกไร่ละ ๓๕ บาทต่อปี แต่ถ้าไม่ปลูกก็จะไม่คิดค่าเช่า นอกจากที่ดินซึ่งไม่สามารถจะปลูกทั้งมันและอ้อยก็ได้ไร่ฟรี เช่น ทำนาบ้างในที่ลุ่ม หรือปลูกผักสวนครัว กล้วย เหตุนี้การซื้อขายผลผลิตจากไร่ นา จึงตกแก่นายทุนเจ้าของที่ดินทั้งหมด เช่นเดียวกันกับเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นรูปบริษัทแบ่งมัน ผลผลิตที่ได้ก็จะต้องขายให้แก่โรงงานทั้งหมดด้วย

๒. การขายอ้อยของเกษตรกร เกษตรกรจะขายอ้อยให้แก่โรงงานน้ำตาลทราย ซึ่งตนได้จำนวนโคเวตาเป็นผู้ส่งวัตถุดิบจะขายแก่โรงงานที่อยู่นอกโคเวตาไม่ได้ ระบบนี้โรงงานจะเป็นผู้ให้โคเวตาแก่ชาวไร่ที่มีคุณสมบัติตามที่โรงงานกำหนด เช่น ต้องมีไร่อ้อยของตนจำนวนมาก โดยครั้งหนึ่งๆ ประมาณ ๕๐๐-๗๐๐ ตัน เกษตรกรจะรวมตัวกันเข้าเพื่อขอโคเวตาจากโรงงานในกรณีที่เป็นเกษตรกรรายเล็กๆ แต่ถ้าเป็นเจ้าของไร่นาคือใหญ่จะขอเป็นโคเวตาของตนเอง การเข้าร่วมกันโดยให้มีหัวหน้าโคเวตานั้น เกษตรกรรายย่อยจะต้องเสียค่าเช่ารวมตันละ ๕-๑๐ บาท ด้วยระบบนี้ทางโรงงานจึงมีความสัมพันธ์กับเกษตรกรและอาจมีการให้ทุนกู้เงินได้ในกรณีที่เป็นการประจำสั่งกันมาโดยตลอด

การขายผลผลิตประเภทนี้ จึงแตกต่างจากมันสำปะหลัง ซึ่งมีตลาดรับซื้อกว้างขวางกว่า โดยเฉพาะสามารถนำไปแปรรูปได้หลายทาง แต่สำหรับอ้อยนั้น เกษตรกรจะต้องพึ่งพาทางโรงงานน้ำตาลทรายตลอดเวลา และจะถูกกำหนดทั้งราคาและจำนวนรับซื้อ

๓. ตลาดการขายข้าว เป็นพืชผลที่ไม่มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจ เพราะผู้ผลิตจะเป็นผู้บริโภคเอง อย่างไรก็ตามจะพบว่ามีการซื้อทั้งหมดของจังหวัดชลบุรีถึง ๒๐๐ โรง จากสถิติอุตสาหกรรมปี ๒๕๑๕ และที่ในอำเภอพนสนิมมากที่สุดใน ๖๕ โรง

การซื้อขายข้าวในหมู่บ้านมีปรากฏน้อยมากเพราะเกษตรกรจะปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภคเอง เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม จะพบว่ามีการขายข้าวอยู่บ้างในบางครั้ง เว้นที่เห็นว่าจะมีข้าวเหลือไว้บริโภคในปีต่อไป วิธีการขายข้าววิธีแรกคือ จะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อเองในหมู่บ้าน วิธีนี้ราคาข้าวจะถูกกว่า แต่ถูกกดราคา หากทว่าเป็นวิธีที่สะดวกและไม่เสียเวลาในการที่เกษตรกรจะต้องไปสืบราคาและหาแหล่งรับซื้อด้วยตนเอง พ่อค้าที่เข้า

มารับซื้อมักจะเป็นพ่อค้าขาประจำ ส่วนปริมาณข้าวที่ขายนั้นมีจำนวนน้อยคือประมาณหนึ่งหรือสองเกวียนเท่านั้น

๔. ตลาดผัก ที่หนองไทร เกษตรกรจะนำผักไปขายในตลาดอำเภอพนัสนิคมมากกว่าจะนำเข้าไปขายในเมือง ซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้เพราะสะดวกและไม่เสียเวลาที่จะกลับไปทำงานในไรนาหรือสวนตัว ผู้ที่รับซื้อผักที่ตลาดแห่งนี้นอกจากจะขายปลีกแล้วยังนำผักขายส่งในเขตจังหวัดฉะเชิงเทราและชุมชนรอบนอกอีกด้วย

การที่เกษตรกรต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางก็เพราะสะดวกไม่เสียเวลาที่จะต้องนำไปขายเอง โดยบางคนกล่าวว่า ค่าขายไม่เป็น มีหน้าที่เป็นเพียงผู้ปลูกและขายส่งเท่านั้น ยินดีที่จะมีผู้รับซื้ออีกทอดหนึ่ง โดยเฉพาะมีงานในส่วน ไร่ นาอีกมาก การขายส่งเป็นการตัดภาระยุ่งยาก

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอสรุปทายบท

จุดมุ่งหมายของการศึกษา เรื่อง ลักษณะการประกอบอาชีพนัก เพื่อศึกษาสภาพเบื้องต้นทางสังคม เศรษฐกิจของ เกษตรกรใน เขตชนบทของจังหวัดชลบุรีซึ่ง เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการพัฒนาทั้งทางอุตสาหกรรมและ เกษตรกรรมอย่างรวดเร็ว ชอบเขตในการศึกษารังนี้ ได้พิจารณาเฉพาะในส่วนที่สำคัญทางด้านสังคมและ เศรษฐกิจ เท่านั้น พอจะจำแนกส่วนที่สำคัญดังนี้

๑. ลักษณะทางด้านสังคม ได้พิจารณาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และนิเวศวิทยา ที่ตั้งของแต่ละหมู่บ้าน ลักษณะประชากรอันเกี่ยวกับเชื้อชาติ การศึกษา ขนาด และลักษณะของครอบครัว อายุของหัวหน้าครอบครัวและอาชีพในหมู่บ้าน

๒. ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ได้พิจารณาเฉพาะที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม ผู้อาศัยประโยชน์จากที่ดิน การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การเพาะปลูกพืชไร่ แรงงานเกษตรกรรม ผลผลิตจากไร่นา การใช้เทคนิคและกรรมวิธีสมัยใหม่ สภาพการเงินของเกษตรกร และขบวนการตลาดการจำหน่าย

โดยที่ลักษณะทางสังคมตลอดจนสถานที่ตั้งของหมู่บ้านและสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน คือ หมู่บ้านหนองไทรมีการทำนา ทำไร่ ควบคู่กันไป หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว เป็นหมู่บ้านชาวไร่ และหมู่บ้านบางเสร์ เป็นชุมชนธุรกิจการค้าและประมง ผลจากการศึกษารังนี้พอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ลักษณะทางด้านสังคม

๑.๑ ที่ตั้ง หมู่บ้านที่ศึกษามีความแตกต่างทั้งสถานที่ตั้งและประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน หมู่บ้านหนองไทร เป็นหมู่บ้านที่มีการทำนาเป็นสำคัญ ถึงแม้จะมีการทำไร่มันสำปะหลังหรือออกก็เป็นเพียงส่วนน้อย ลักษณะอาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ การปลูกผัก หมู่บ้านหนองไผ่แก้วเป็นชุมชนที่มีอายุน้อยที่สุด เป็นชุมชนชาวไร่อย่างแท้จริง ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนขนาดใหญ่ ส่วนหมู่บ้านบางเสร์ เป็นชุมชนธุรกิจการค้าประมงถึงแม้จะมีอายุมากที่สุด แต่มีพื้นที่เพื่อการ เกษตรน้อยจึง ไม่สามารถจะขยายต่อไปได้อีก

สำหรับลักษณะการตั้งบ้านเรือนนั้นจะมีสภาพแตกต่างกัน เนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพ กล่าวคือ ในหมู่บ้านหนองไทรจะอาศัยกระจุกกระจายไปในที่ถ่อครองทั้งหมด ขณะที่หมู่บ้านบาง เสร์จะอยู่รวมกันในหมู่บ้าน และที่หนองไผ่แก้วประชากรบางส่วนจะอยู่ในย่านที่เป็นชุมชนหรือตลาดของหมู่บ้าน ส่วนเกษตรกรจะอาศัยกระจุกกระจายในที่ดินถ่อครอง

๑.๒ เชื้อชาติ กลุ่มเชื้อชาติที่มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจคือ กลุ่มคนจีน โดยเฉพาะในหมู่บ้านหนองไทร กลุ่มคนจีนจะประกอบอาชีพหลายอย่าง เช่น ทำนา ทำไร่ และปลูกผัก ส่วนในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีสถานภาพเป็นเพียงลูกไร่เท่านั้น มิได้เป็นเจ้าของที่ดินเอง ทั้งนี้ก็เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อพยพเข้ามาภายหลัง สำหรับที่บาง เสร์ ถึงแม้จะมีเชื้อชาติจีนแต่ก็เป็นคนจีนรุ่นที่สามที่สี่ ส่วนใหญ่จะประกอบการค้าในหมู่บ้าน นอกจากกลุ่มจีนแล้ว ที่หนองไทรยังมีกลุ่มลาว ซึ่งอพยพมาจากตำบลอื่นๆ กลุ่มลาวนี้ไม่มีความแตกต่างกับกลุ่มคนไทยเท่าใดนัก ส่วนใหญ่จะถูกกลมกลืนเป็นไทยหมด สิ่งที่มองเห็นเป็นคนเชื้อสายลาวก็เพียงภาษาพูดในหมู่บ้านเท่านั้น แต่สำหรับประเพณีวัฒนธรรมจะปฏิบัติเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป

๑.๓ อายุ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง ๔๐-๕๕ ปี ทั้ง ๓ หมู่บ้าน ส่วนอายุของประชากรตัวอย่างทั้งหมดพบว่า เมื่อแบ่งกลุ่มอายุออกเป็น ๒ กลุ่มคือ ๑-๑๕ ปี กลุ่มหนึ่ง และ ๑๕ ปีขึ้นไปอีกกลุ่มหนึ่ง ปรากฏว่ามีจำนวนใกล้เคียงกัน ย่อมแสดงว่าประชากรที่มีอายุในวัยเด็กมีจำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบโดยใช้ระดับอายุเป็นเกณฑ์ สำหรับความแตกต่างในค่านี้นั้น พบว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

๑.๔ สถานภาพสมรส จากการศึกษาประชากรที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป พบว่าส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สมรสครบแล้ว ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านหนองไทร เพียงแห่งเดียวที่มีคนโสดมากที่สุด เช่นเดียวกับที่มีผู้แต่งงานแล้วและหย่าหรือแยกกันอยู่มากที่สุด จากลักษณะดังกล่าวพอจะสันนิษฐานได้ว่า ที่มีลักษณะดังกล่าวเช่นนี้ อาจเป็นเพราะลักษณะสภาพแวดล้อมทางสังคม กล่าวคือ หมู่บ้านหนองไทรเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมที่มีการทำนาเป็นหลัก ประชากรอาศัยอย่างกระจุกกระจาย ประชากรมีกลุ่มเชื้อชาติทั้งจีนและลาว โอกาสที่จะพบปะกันน้อยระหว่างชาย

และหญิง เพราะไม่มีย่านชุมชนหรือตลาดภายในหมู่บ้าน ต่างกับหมู่บ้านทั้งสอง ซึ่งมีทั้งโรง
ภาพยนตร์ ร้านค้าบริการต่างๆ อันเป็นศูนย์กลาง

๑.๕ การศึกษา พบว่าระดับการศึกษาของประชากรอยู่ในขั้นต่ำ คือระหว่าง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ มากในทุกหมู่บ้าน ถึงแม้จะมีโรงเรียนที่สอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ แต่ก็เพิ่ง
จะเปิดทำการสอน สำหรับระดับการศึกษาของผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานนั้นพบว่า ส่วนใหญ่จะมีระดับ
การศึกษาระหว่างประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ มากถึงร้อยละ ๘๕.๗ ในหนองไทร ๘๘.๒ ในหนองไผ่แก้ว
และร้อยละ ๘๔.๕ ในบางเสร์ สำหรับผู้ที่กำลังเรียนอยู่พบว่า การศึกษาในระดับสูงกว่าประถม
ปีที่ ๔ ขึ้นไปกำลังมีผู้เรียนกันมากขึ้นในทุกหมู่บ้าน

๑.๖ ครอบครัว ขนาดของครอบครัวปรากฏว่า มีประมาณครอบครัวละ ๗ คน
ส่วนมากเป็นครอบครัวเดียวกันทุกหมู่บ้าน

๓. ลักษณะทาง เศรษฐกิจ

๒.๑ การถือครองที่ดิน หมู่บ้านหนองไทรโดยเฉลี่ยของที่ดินถือครอง เป็นที่ดิน
ขนาดกลาง คือประมาณ ๒๗.๗ ไร่ ขณะที่หมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีที่ดินถือครองเพื่อการเกษตร
เป็นขนาดใหญ่ประมาณ ๗๑.๒ ไร่ และต่ำสุดในหมู่บ้านบางเสร์ประมาณ ๑๕ ไร่ เท่านั้น
สำหรับที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกจริง ๆ นั้น ที่หนองไทรกว่าครึ่ง เป็นที่ขนาดกลาง
และหมู่บ้านหนองไผ่แก้วกว่าครึ่งจะเป็นที่ดินขนาดใหญ่ ส่วนบางเสร์จะเป็นขนาดเล็กหรือขนาด
กลาง

สำหรับสถานภาพการถือครองที่ดินเพื่อการเพาะปลูก ในหนองไทรส่วนใหญ่จะ
เป็นเจ้าของที่ดินเอง ร้อยละ ๒๓.๕ เช่นเดียวกับที่บางเสร์ซึ่งมีถึงร้อยละ ๕๒.๕ แต่ที่
หนองไผ่แก้วร้อยละ ๘๐.๐ จะมีสถานภาพเป็นผู้เช่าเพียงอย่างเดียว การเช่าที่ดินในหมู่บ้าน
หนองไทรจะเช่าที่ดินขนาดเล็ก แต่ที่หนองไผ่แก้วจะเป็นการเช่าที่ดินขนาดกลางและใหญ่ ส่วน
ผู้ที่เช่าเป็นบางส่วนกลับพบว่าที่หนองไทรจะเช่าที่เพิ่มเป็นที่ดินขนาดใหญ่มีเพียงร้อยละ ๕.๒
เท่านั้น ที่มีการเช่าเพิ่มเป็นบางส่วนในหนองไผ่แก้ว

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านที่กินเพาะปลูกนั้น มีเพียงหมู่บ้านหนองไทรเท่านั้น
ที่มีเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ทั้งด้านการซื้อเพิ่ม เขา ส่วนทางกานลจะพบน้อยกว่าจำนวนเพิ่ม
ส่วนหมู่บ้านอื่นๆส่วนมากจะเป็นที่เขาระยะยาวอยู่แล้ว เช่น ที่หนองไผ่แก้วและที่บางเสรม
เพียงรายเดียวเท่านั้นที่มีการขาย

๒.๒ พืชผลที่เพาะปลูก

ข้าว มีการปลูกข้าวในหมู่บ้านหนองไทร ๕๗ ครัวเรือน หมู่บ้านหนอง
ไผ่แก้ว ๕ ครัวเรือน และบางเสรม ๑ ครัวเรือน

ผลผลิตที่ได้ในหมู่บ้านแรกจะมีพอเพียงรับประทาน บางครอบครัวจะมีเหลือขาย
ที่หนองไผ่แก้วและบางเสรมจะปลูกในที่กินขนาดเล็กกว่า และจะมีผลผลิตต่ำกว่าด้วย

มันสำปะหลัง มีการปลูกมันในทุกหมู่บ้าน แต่ปลูกในขนาดเนื้อที่ต่างกัน
ในหมู่บ้านหนองไทรจะปลูกในที่ดอน ส่วนที่ลุ่มจะไชปลูกข้าว แต่ที่หนองไผ่แก้วจะปลูกสลับกับ
อ้อยในพื้นที่ลุ่มณะเดียวกันและบนเนื้อที่ขนาดใหญ่

อ้อย จะมีปลูกมากในหมู่บ้านหนองไผ่แก้ว อ้อยจะปลูกไถในที่กินเช่นเดียวกับมันคือ
ไม่ชอบที่ลุ่มหรือที่ลุ่มน้ำ ที่หนองไผ่แก้วนิยมปลูกมากเพราะมีโรงงานน้ำตาลภายใน
หมู่บ้าน เพราะจะสะดวกและประหยัดเงินค่านขนส่งด้วย

ผัก มีปลูกกันมากในหมู่บ้านหนองไทร การปลูกผักเป็นงานหนักจะต้อง
เอาใจใส่มากกว่าปลูกพืชชนิดอื่นๆ นอกจากนั้นก็เก็บเกี่ยวหรือถอนผักจะเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ
ทั้งนี้เพราะเป็นพืชได้ผลเร็ว ในหมู่บ้านหนองไผ่แก้วมีปลูกบ้างแต่มิได้เป็นการค้า

๒.๓ แรงงานเกษตรกรรม เกษตรกรรมส่วนใหญ่ทำงานในไร่นาและพบว่ามี
ที่หนองไทรเกษตรกรทำงานเต็มเวลาร้อยละ ๘๖.๖ ที่หนองไผ่แก้วร้อยละ ๗๒.๔ และที่
บางเสรมร้อยละ ๗๓.๕ นอกจากนี้จะเป็นงานไม่เต็มเวลาและนอกเวลา ในหมู่บ้านหนอง

โทรเกษตรกรไม่มีโอกาสทำงานอย่างอื่น นอกจากการอพยพไปทำงานนอกหมู่บ้าน แต่ที่
หนองไผ่แก้วสามารถรับจ้างไถทั้งในโรงงานนำตาลภายในหมู่บ้านหรืองานในไร่ ส่วนบางเส
จะเป็นหมู่บ้านที่มีโอกาสทำงานอย่างอื่นได้มากกว่าทั้งการค้าขายและบริการ

๒.๔ ผลผลิตจากการเกษตรกรรม

๒.๔.๑ ผลผลิตกับแรงงาน ผู้ที่เป็นแรงงานในครอบครัวจะใช้แรงงานของ
ตนในการปลูกพืชทุกชนิด เช่นที่หนองไทรจะทำทั้งนา ไร่ และสวน ผู้ที่เป็นแรงงานจะแบ่ง เวลา
ในการทำงานอย่างมีระบบกล่าวคือ ในช่วงฤดูหนาวจะทำในตอนเช้า ตอนบ่ายจะถากหญ้า
และตอนเย็นจะรดน้ำผัก แรงงานในครัวเรือนอาจแลกเปลี่ยนกันได้ ไม่ว่าจะเป็นงานนาหรือ
งานไร่ ผลผลิตต่อแรงงานต่อไร่จึงปรากฏออกมาแตกต่างกัน

๒.๔.๒ ผลผลิตกับเทคนิคสมัยใหม่ ได้แก่ การใช้วิธีการและกรรมวิธี
สมัยใหม่ เช่น พันธุ์พืชใหม่ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ตลอดจนเครื่องมือการเกษตร เช่น รถไถ
เครื่องสูบน้ำ จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ยังคงใช้กรรมวิธีแบบเดิมอยู่ เช่น การใช้พันธุ์พ
ืชใหม่ก็ยังคงใช้เหมือนเดิมทั้งในหมู่บ้านหนองไทรและหนองไผ่แก้ว ส่วนยาฆ่าแมลงนั้นก็เช่นกัน
มีมากกว่าครึ่งเพียงเล็กน้อย ที่มีการใช้ในหมู่บ้านหนองไทร และหนองไผ่แก้ว และที่หนองไผ่แก้ว
จะมีการใช้ปุ๋ยอย่างเดียวกับเท่านั้น ไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลงเลย ส่วนบางเสมีการใช้ปุ๋ยครึ่งหนึ่ง
ของทั้งหมด และไม่มีการใช้ยาฆ่าแมลง

การใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรงหรือการใช้รถไถ และเครื่องสูบน้ำพบว่า ที่
หนองไทรมีการใช้รถไถเพียงร้อยละ ๔.๑ เท่านั้น ขณะที่บางเสมีถึง ๓๒.๕ และที่หนอง
ไผ่แก้วมีร้อยละ ๗๕.๖ ส่วนเครื่องสูบน้ำจะใช้ที่หนองไทรเพียงแห่งเดียวในครัวเรือนที่ปลูกผัก

๒.๕ สภาวะการเงินของเกษตรกร โดยที่มีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน
พอสมควร เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยให้เกษตรกร จากการศึกษาสภาวะ
การเงินพบว่า รายได้ที่เป็นเงินสดส่วนใหญ่จะเป็นการเกษตรกรรมหลายอย่าง เช่น การทำนา
ทำไร่ หรือปลูกผัก เกษตรกรในหมู่บ้านหนองไทรจึงมีรายได้ตลอดทั้งปีจากพืชผลซึ่งจะรวมทั้งพืช

ส่วนผลไม้วัย ส่วนหมู่บ้านหนองไผ่แกวั้นส่วนใหญ่จะมีสถานภาพเป็นผู้เช่าที่ดิน กล้วยเหตุนั้น รายได้จึงมักจะได้รับภายหลังการเก็บเกี่ยวเพียงครั้งเดียว การหมุนเวียนของเงินจึงค่อนข้างลำบาก จึงพบว่ามีการกู้ยืม หรือต้องซื้ออาหารเพื่อรับประทานตลอดเวลาที่รอผลผลิต สำหรับหมู่บ้านบางเสานั้น เป็นหมู่บ้านชายทะเลมีการประมง เกษตรกร มีโอกาสประกอบอาชีพและหารายได้หลายทาง ทั้งจากแรงงานสมาชิกในครัวเรือนซึ่งสามารถจะทำได้หลายอย่าง เช่น ประมง บริการและค้าขาย รายได้หมุนเวียนเงินสดหมู่บ้านจึงมีมากกว่าหมู่บ้านอื่น เพราะสภาพชุมชนสนับสนุนให้มีการประกอบอาชีพค้าขายได้

สำหรับเรื่องการกู้ยืมเงินนั้น ทุกหมู่บ้านมักจะกู้ยืมจากญาติหรือเพื่อนบ้านกันมาก และที่หนองไผ่แกวพบว่า มีการกู้ยืมจากรานค้าด้วย การกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ เช่น ธนาคาร หรือสหกรณ์ มีเป็นเพียงส่วนน้อย นอกจากนี้การกู้ยืมมักจะเป็นการช่วยเหลือกันมากกว่าเพราะดอกเบี้ยส่วนใหญ่ให้กู้ยืมโดยไม่เสียดอกเบี้ย และไม่มีกำหนดเวลาคาย

๒.๖ การขายผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมและตลาดหมู่บ้าน การขายผลิตภัณฑ์นั้น ถ้าเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินเองยอมมีสิทธิที่จะขายแก่ผู้ใดก็ได้ ไม่ว่าจะ เป็นมันสำปะหลังหรืออ้อย แต่ถาหากเป็นที่ดินที่ตองเขา ผู้เขาจะตองขายผลิตภัณฑ์ให้แก่เจ้าของวิธีหนึ่ง หรือขายผลิตภัณฑ์เอง แล้วแต่จะตกลงกัน จากการศึกษาพบว่า ที่หนองไผ่แกวผู้เขาจะขายผลิตภัณฑ์เอง ถ้าเป็นที่ดินของเพื่อนบ้าน แต่ที่หนองไผ่แกว ผู้เขาจะตองขายแก่บริษัทตามราคาที่กำหนด

ส่วนที่ดินที่ไร่ปลูกอ้อยผู้เขาจะขายเอง โดยเสียค่าเช่าแก่เจ้าของบริษัทแบ่งมัน ซึ่งยินยอมให้ปลูกอ้อยที่ในที่ดินของบริษัทได้ สำหรับที่บางเสว ไม่มีปัญหาเพราะที่ดินส่วนใหญ่ของตนเอง การขายจึงเป็นเรื่องของเจ้าของที่ดินเอง และมักจะขายให้แก่รถจากโรงงาน ซึ่งเขามารับซื้อถึงในหมู่บ้าน

ระดับตลาดของหมู่บ้านที่ศึกษาเป็นระดับตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของประชากรในหมู่บ้านเป็นสำคัญ อาจพิจารณาแต่ละแห่ง ได้ดังนี้

๑. หมู่บ้านหนองไผ่ ไม่มีย่านชุมชนพอดือเป็นตลาดหมู่บ้านได้ นอกจากโรงงาน ๒-๓ แห่ง ชาวบ้านยังตองพึ่งพาชุมชนภายนอกอยู่ ทั้งการซื้อและขายผลิตภัณฑ์จาก

ไรนา สินค้าในโรงงานมีไม่มากนัก แต่มีข้าวของที่จำเป็นเมื่อขาดเหลือเท่านั้น ชาวบ้านจึงแทบไม่ได้ใช้ประโยชน์จากโรงงานเหล่านี้ เพราะจะสะดวกเมื่อเข้าตลาดอำเภอนั่นสินค ซึ่งมีสินค้ามากกว่า

๒. หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว มีตลาดหมู่บ้านแต่เป็นเพียงชุมชนที่บริการเท่านั้น ไม่มีแหล่งรับซื้อผลิตภัณฑ์ใดๆที่ผลิตได้ในไรนา ตลาดหมู่บ้านมีโรงงานน้ำตาลที่สำคัญ ซึ่งชาวบ้านสามารถเข้าทำงานรับจ้างในฤดูเก็บเกี่ยว ตลาดหมู่บ้านมีความสำคัญต่อชาวไร ในฐานะเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ การบริการและซื้อขาย นับเป็นชุมชนการค้าที่ไกลและสะดวกต่อชาวไรมากที่สุด

๓. หมู่บ้านบางเสวี เป็นชุมชนที่อาจถือว่าเป็นตลาดทั้งหมู่บ้าน เพราะลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างแออัด ร้านค้าต่างๆเป็นกิจการที่ตอบสนองประชากรในหมู่บ้านเอง และดูมาจากถิ่นอื่นได้แก่ชาวประมง หรือนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นชุมชนประมง การซื้อขาย พืชผลจึงไม่มีในหมู่บ้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย